

TOVERBERG 53

J A A R G A N G 14 / 2 ZOMER 2019

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING

"Ieder mens die genoeg scheidt in het voltooien van zijn taak is een kunstenaar; welke ook die taak is en hoe nederig ze ook is, hij brengt een kunstwerk tot stand. De toetssteen is het beleefde genot, het plezier, de perfectie: het overtuigend resultaat!"

Henry Van de Velde

Doornlaan 8, 8210 Zedelgem

0 498/73.58.73

info@hetbeleefdegenot.be

BTW BE0893.747.805

Rek. BE71001485173969

www.hetbeleefdegenot.be

Colofon

Redactie: Bart Madou, Carine
Vankeirsbilck, Marie-Rose D'Haese,
André Callier

Werkten ook mee: Els Vermeir, Hans
Vanhulle, Johan Debruyne, Chris Spatz,
Marie-Claire Devos, Alain Storme,
Roland Ranson, Marijke Verplancke,
Karel Declercq

Kaft: Rika Van Dycke
Vormgeving: André Callier
Foto's: Webfoto's, Johan Debruyne.

Toverberg verschijnt 4x per jaar, bij het
begin van elk jaargetijde. Een
abonnement nemen kan door lid te
worden van Het Beleefde Genot v.z.w.

Afzonderlijke nummers: 5 €

De auteurs zijn verantwoordelijk voor
hun bijdragen.

Kopiëren of citeren is toegelaten, mits
bronvermelding.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Doordenker	4
Een odyssee	5
Book on the hill	8
Elsenspinsels	10
Chapeau!	12
Waarheid & herinnering	18
Fare bella figura	22
Niets om het hoofd op neer te leggen	24
Gedicht	27
Verhaal	28
Les femmes de ma vie	31
De leesgroep Zedelgem leest	33
Beleefd	38
Te beleven	41
Uitsmijter	43

Bijlage: 9de Thomas Mannlezing 2019

ISSN 2030-1340

L.S.,

In zijn hoofdwerk *A Theory of Justice – Een theorie van de rechtvaardigheid* - beschrijft de Amerikaanse filosoof John Rawls een merkwaardig gedachte-experiment. Heel in het kort komt het hierop neer: je wordt met een willekeurige groep (toevallige) mensen in een zaal opgesloten en je mag er enkel weer uit onder de volgende voorwaarden: je moet met elkaar in gesprek gaan en onderhandelen over hoe je de samenleving gestructureerd wil zien. Je moet tot een consensus komen, slechts dan kan je de zaal verlaten. Maar.. weet dat de uitgang van de zaal uitgerust is met een 'transformer' die je persoon verandert in iemand anders, je weet echter niet in wie of wat. Je kunt dus, als je weer buitenkomt, plots een zieke werkloze zijn of een moslima of een homofiel of een rijke kapitalist of een alleenstaande vrouw met vier kleine kinderen, enz. Met andere woorden: je gaat moeten zorgen dat de consensus voor iedereen geldt. Het klinkt zo redelijk als het maar kan zijn. In zijn Thomas Mannlezing, waarvan je in een aparte bijlage een uitgebreide tekst vindt, hield Patrick Loobuyck een vurig pleidooi voor redelijkheid.

En verder in deze Toverberg denken we door met Thomas Hobbes, lezen wij over die prachtige roman van Daniil Charms *Ik zat op het dak* en vergast Johan Debruyne ons op een poëtische wandeling in Damme met Wislawa Szymborska. Elsenspinsels gaat dan weer over begrafenissen. Een dubbele hoed af van Marie-Rose: één voor *Fare bella figura* en één voor de onovertroffen Giorgio Bassani. Twee extra boekbesprekingen: *Niets om het hoofd op neer te leggen* van Françoise Frenkel door Chris Spatz en *Een odyssee. Een vader, een zoon, een epos* van Daniel Mendelsohn door Alain Storme. Een zomers gedicht van Karel Declercq mocht evenmin ontbreken.

U kunt ook genieten van een bekroond kortverhaal: *Beter het goede te willen, dan de waarheid te kennen*. En er worden opnieuw twee vrouwen in de kijker geplaatst, twee fotografen dit keer. De leesgroep Zedelgem sloot dan weer het jaar af met een roman van Alicja Gescinska en een van Harper Lee. En *last but not least* krijgen we van niemand minder dan Roland Ranson een flinke uitsmijter om deze zomer in te gaan.

Zo Toverberglezers en Toverberglezers, veel leesgenot!

Thomas Hobbes

Geboren: 1588 in Westport. Overleden: 1679 in Derbyshire.

Thomas Hobbes was een Engelse filosoof. Hij geldt als een van de grondleggers van de moderne politieke filosofie. Zijn in 1651 verschenen boek *Leviathan* legde vanuit het perspectief van de sociaalcontract-theorie de basis voor de moderne westerse, politieke filosofie.

Hobbes ontkende het bestaan van een niet-materiële werkelijkheid. Hij kwam tot deze gedachte doordat hij zeer sterk onder de indruk was van de wetmatigheden in de materiële wereld. Alles wat bestaat, is dus materieel-stoffelijk.

De gedachten die we denken terwijl we slapen, worden op precies dezelfde wijze veroorzaakt als de gedachten die we denken in wakende toestand, dat wil zeggen: door het voortdurende bombardement van externe objecten waarmee onze zintuigen worden bestookt en door de resonanties die dat in onze hersenen opwekt. Het is dus heel goed mogelijk dat we slapen en dromen, of dat de wereld buiten ons niet langer bestaat.

De wensen van de mensen verschillen van elkaar, net zoals de mensen zelf in temperament, meningen en gebruiken van elkaar verschillen. We ervaren dit bij zintuiglijke waarnemingen als smaak, aanraking of geur, maar zelfs nog meer in het dagelijkse maatschappelijke leven, waar datgene wat door de een wordt geprezen – dat wil zeggen: goed wordt genoemd – door een ander wordt veroordeeld en slecht wordt genoemd. Het komt zelfs geregeld voor dat één en dezelfde mens één en hetzelfde ding op verschillende tijdstippen prijst en veroordeelt. Zolang dit het geval is, zullen er noodzakelijkerwijs tweedracht en conflicten ontstaan. Uit Hobbes' verhandeling over het fundamentele natuurrecht vloeit voort dat iedereen aanspraak kan maken op de materiële voorwerpen die noodzakelijk zijn voor zijn overleven: voedsel, water, onderdak enzovoort. Er is daarom in de natuurstaat een minimaal niveau van de een of andere vorm van particuliere eigendom nodig. Verder stelde Hobbes dat mensen in de natuurstaat niet het recht hebben om meer eigendom te vergaren dan noodzakelijk is voor hun eigen lijfsbehoud, als ze daardoor anderen zouden beroven van de minimaal noodzakelijke middelen van bestaan.

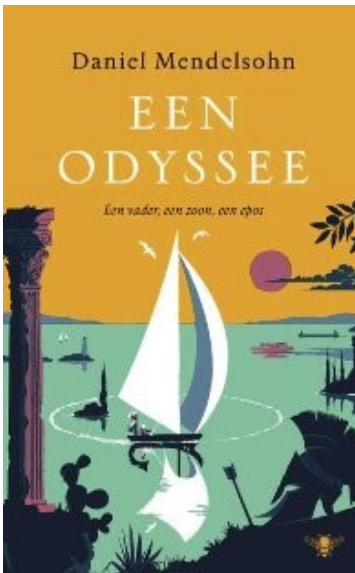
Uit: Richard Tuck, Hobbes, in *Kopstukken Filosofie*, Lemniscaat, 2000, 169 blz.

De odyssee van een zoon en zijn vader

door Alain Storme

DE ODYSSEE VORMT HET VERVOLG OP DE ILIAS (HET VERSLAG VAN EEN EPISODE UIT DE TROJAANSE OORLOG) EN VERHAALT OVER DE LOTGEVALLEN VAN DE HELD ODYSSEUS DIE, NA DE VERWOESTING VAN TROJE, TIEN JAAR RONDZWERFT ALVORENS ZICH OP HET EILAND ITHAKA TE HERENIGEN MET ZIJN VROUW PENELOPE.

Dit epos van Homerus oefende door de eeuwen heen grote aantrekkingskracht uit op telkens nieuwe generaties kunstenaars. De Romeinse dichter Vergilius uit de eerste eeuw voor Christus baseert zich voor zijn heldengedicht Aeneis op het dubbelepos van Homerus, maar hij draait de zaken om. De Trojaan Aeneas gaat eerst rondzwerfen en daarna vechten voor de stichting van Rome. In zijn Divina Commedia loopt de middeleeuwer Dante Alighieri, vergezeld van de schim van diezelfde Vergilius, Odysseus tegen het lijf in de hel. Dichter bij ons stuurt James Joyce hem in zijn grote modernistische roman Ulysses in de persoon van de jood Leopold Bloom door de straten van Dublin. Genoemde werken maken uiteraard deel uit van de canon van de Westerse literatuur.

Dat die aantrekkingskracht blijft, bewijst de originele benadering van Daniel Mendelsohn in zijn boek *Een Odyssee, Een vader, een zoon, een epos*. Deze Amerikaan is, naast gevierd schrijver, ook classicus van beroep. In die hoedanigheid doceert hij over de Griekse klassieken, waaronder de *Odyssee*. Op een dag in januari 2011 krijgt Mendelsohn telefoon van zijn vader Jay, een gepensionerd mathematicus van 81 jaar. Of hij niet mag deelnemen aan het werkcollege Klassieken 125: de *Odyssee* van Homerus dat zijn zoon dat voorjaar organiseert voor een groep eerstejaarsstudenten van Bard College in New York. Enigszins verwonderd stemt Mendelsohn hiermee in.

De risico's die Mendelsohn met deze beslissing loopt, zo leren we tijdens de werkcolleges, zijn groot.

De relatie tussen Daniel — Dàààn voor de vader in diens meer ontspannen momenten – en Jay zijn zacht gezegd nogal stroef en een en ander heeft een voorgeschiedenis. Daniel voelt zich al zijn leven lang geïmponeerd door zijn vader, voor wie zekerheid en rechtlijnigheid de maat van alle dingen is en die niet veel opheeft met de geringe wiskundige aanleg van zijn zoon. De zoon kiest voor een opleiding klassieke talen, maar in de ogen van de mathematicus is filologie volstrekt geen wetenschap. Kortom je leest zo tussen de regels hoe bepaalde minderwaardigheidsgevoelens van de zoon tijdens de werkcolleges terug de kop opsteken. Des te meer daar, naarmate deze werkcolleges vorderen, de vader stijgt in de achting van de studenten die naar leeftijd stuk voor stuk zijn kleinkinderen zouden kunnen zijn. Desalniettemin ondernemen beiden in juni van datzelfde jaar een tiendaagse cruise op de Middellandse Zee in de voetsporen van Odysseus. Dan slaat het noodlot in het najaar toe. Jay struikelt domweg over een paaltje op de parking van een grootwarenhuis wat hem een barst in de heup oplevert. Niks onoverkomelijk, ware het niet dat de bloedverdunners die hij moet nemen hem een herseninfarct bezorgen. Hij balanceert een tijdlang tussen leven en dood. Hij lijkt zich terug te vechten, maar hij sterft uiteindelijk in een verzorgingstehuis in april 2012.

Daniel Mendelsohn schrijft zijn boek na de dood van zijn vader. Met deze wetenschap in het achterhoofd leest het als een grafscript, een monument, een eerbetoon van een zoon aan zijn vader. Hij draagt het werk bovendien op aan zijn moeder. Dit is niet toevallig. Een van de grote thema's in de *Odyssee* is de gelijkgezindheid (homophrosyné). Jay, die zich in de werkcolleges doorgaans sceptisch uitlaat over het epos merkt op dat het op dat punt heel echt lijkt. Hij gebruikt er zelfs een van zijn karakteristieke gezegdes voor: "ik weet hier iets over." In de *Odyssee*, die aan de basis ligt van een lange Griekse traditie, is gelijkgezindheid doorslaggevend voor de standvastigheid van een huwelijk. En de ouders van Mendelsohn hebben al een lang huwelijk achter de rug. Uit het thema gelijkgezindheid puurt Mendelsohn een parallel tussen de lotgevallen van de protagonisten uit het epos en die van zijn eigen familiegeschiedenis waarin hij zijn vader als een soort antiheld opvoert. Nog zo'n thema is dat van de zoektocht van een zoon naar zijn vader. Bij Homerus trekt Telemachus, vertwijfeld over de chaotische toestand aan het hof op Ithaka waar de vrijers van zijn moeder de dienst uitmaken. er op uit om te onderzoeken waar Odysseus uithangt, als die nog leeft. Pas in het tweede deel van het epos, meer bepaald in boek XVI, wanneer Telemachus en Odysseus terug op Ithaka zijn, maakt de laatste zich aan de

eerste bekend nadat de godin Athena hem van een van zijn vele vermommingen ontdaan heeft. Die spanning tussen identiteit en vermomming, tussen wie iemand is en hoe over hem verteld wordt, spanning die Homerus in de laatste boeken van de *Odyssee* ten top drijft, neemt Mendelsohn over in de afwikkeling van zijn eigen familiegeschiedenis. Het antwoord op de vraag hoeveel ikken een mens kan hebben kan verrassen, zo geeft Mendelsohn al in de inleiding toe. Hij heeft weliswaar een scherp beeld van Jay als de rechtlijnige, afstandelijke, prikkelbare doorzetter die 'nooit liegt', verknocht is aan precisie en logica, afkerig staat tegenover irrationaliteit en van wie de tafelmanieren voor plaatsvervangende schaamte zorgen, maar gaandeweg beginnen sommige aannames barsten te vertonen. "Hoeveel kanten heeft mijn vader en wie is de echte?" vraagt hij zich af, niet toevallig tijdens de cruise op de Middellandse Zee. Daar ontpopt Jay zich als charmant gezelschap die verhalen rondstrooit en de pianist aan boord voorzingt uit het *Great American Songbook*. Een fel contrast met de vader uit de werkcolleges die nukkig vanuit zijn hoekje zijn best doet om in Odysseus geen held te zien of zich geregeld schamper afvraagt, op zoek naar bondgenoten bij de studenten, of hij de enige is die vindt dat Odysseus' gepoch vreemd is of dat hij problemen heeft met zijn manschappen. In de werkcolleges beantwoordt hij met andere woorden aan de 'verwachtingen', wat duidelijk niet het geval is tijdens de cruise. Om zich te documenteren gaat Mendelsohn onder meer te rade bij familieleden en kennissen. Ook hun getuigenissen dwingen hem het beeld dat hij van zijn vader heeft op cruciale punten bij te stellen. Zo is er in de familie het standaardverhaal over hoe het kwam dat Jay nooit een dissertatie schreef en dus nooit zijn doctorsgraad behaalde. Volgens betrokkene was dat economische noodzaak geweest: zijn vrouw was zwanger en hij moest in het huishouden helpen. Maar een ex-collega vertelt Daniel dat zijn vader het niet had zien zitten om een dissertatie te schrijven over een idee waarvan bij voorbaat vaststond dat het aanvaardbaar was. En ook faalangst had een rol gespeeld. In een eerste opwelling is Daniel woedend over de leugenachtigheid van zijn vader. Ook hij was immers bang en onzeker geweest, maar hij had tenminste zijn graad behaald. Met een schok beseft hij het verschil. Zijn grootvader had zijn vader nooit aangemoedigd boven zichzelf uit te stijgen en het beter te doen dan hij had gedaan. Zijn vader, Jay, had dat wel gedaan, had ervoor gezorgd dat zijn kinderen het beter zouden doen dan hij. Mendelsohn met zijn vele leermeesters waartoe hij zijn vader niet rekende, moet in hem zijn ultieme leermeester erkennen. Uiteindelijk leest *Een odyssee, een vader, een zoon, een epos* als een biografie. Een biografie van het atypische soort weliswaar. Misschien is dit wel de belangrijkste parallel die Mendelsohn construeert tussen zijn

eigen opzet en dat van zijn grote voorbeeld Homerus. Ergens merkt hij op dat de *Odyssee*, hoezeer ook een rijkelijk gedetailleerd verslag van één episode uit het leven van de hoofdpersoon, "in feite een soort biografie is, omdat op steelse wijze door middel van narratieve en chronologische kunstgrepen het hele bestaan van de held wordt omvat". Exact op deze manier gaat Mendelsohn te werk om het leven van zijn vader te reconstrueren.

Tenslotte nog dit. Zoals de *Bijbel* is de *Odyssee* van Homerus een werk dat zich met beelden en uitdrukkingen in het collectieve geheugen en het taalgebruik genesteld heeft. Sommige oudere lezers zullen zich het epos vooral herinneren uit fragmenten die ze ter vertaling voorgelegd kregen in de lessen Grieks. Mendelsohn toont zich een uitstekende gids om de grootsheid van het werk terug onder de aandacht te brengen. Gedreven koppelt hij vertelling en tekstanalyse aan filologische beschouwingen. Zo wil je de *Odyssee* terug ter hand nemen voor wat het is: een verzameling iconische verhalen rond universele thema's, bij elkaar gehouden in een geniale compositie.

Daniel Mendelsohn, *Een odyssee. Een vader, een zoon, een epos*. Amsterdam, De Bezige Bij, 2018

Uit: Aktief, ledenblad van het Masereelfonds, 2019 nummer 1

Book on the hill

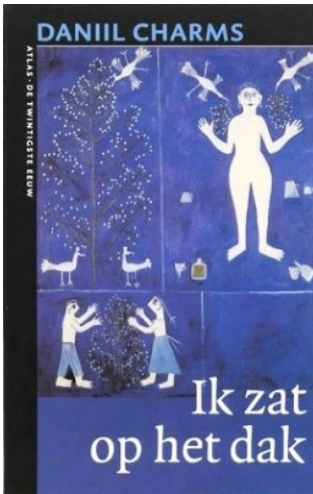
door Hans vanhulle

Daniil Charms, of absurdistisch schrijven voor de bureaulade tijdens het Stalin-tijdperk.

"*Ik zat op het dak*" is een ongemeen boeiende en uitgebalanceerde compilatie uit het oeuvre van de meester van het Russisch absurdisme, Daniil Charms (of Kharms, zoals de Angelsaksen hem spellen). Het was door het lezen van Charlotte Mutsaers' boek *Zeepijn* dat ik voor het eerst op de hoogte werd gesteld van Charms' korte doorgang in dit ondermaanse. Geïntrigeerd door haar enthousiasme over deze man las ik dit boek en de bijzondere aura die deze absurdistische schrijfsels omcirkelt raakte me op een geheel bijzondere wijze.

Daniil Charms (1905-1942), pseudoniem voor Daniil Ivanovitsj Joevatsjov, kon tijdens zijn korte leven, op een paar uitzonderingen na,

slechts kinderverhalen publiceren in het uiterst repressieve Stalin-klimaat van de jaren '30. Het mag eigenlijk een wonder heten dat de literatuurlijfhebber überhaupt ooit iets van deze Petersburgse schrijver te lezen kreeg;

Charms werd gearresteerd door de GPOe¹ in 1941 en krankzinnig verklaard. Kort na zijn dood het volgende jaar heeft een van zijn kunstbroeders tijdens het beleg van Leningrad zijn opgespaarde geschriften in een handkoffer uit zijn huis weten te smokkelen, net voor het gebombardeerd werd. Zijn werk kon pas voor het eerst gepubliceerd worden in Rusland tijdens de Glasnostperiode onder Gorbachov.

Charms is een absurdist pur sang, hij is een meester die een zwarte, vaak naar het perverse neigende humor hanteert in een overigens volledig stuurloos universum. Zijn grote kracht als prozaschrijver schuilt in zijn ont-

hutsend inzicht in de ongerijmdheden van het leven, en in de grillige spelingen die het lot een mens in het toenmalige Sovjet-Rusland kon toebedelen. In zijn proza, dat meestal uit (ultra-) korte sfeerschetsen bestaat, beeldt hij een lege, kille wereld uit, die gekenmerkt wordt door willekeurig, bijna mechanisch gegenereerd geweld, waarbij de marionetachtige personages voor het minste akkefietje op elkaars smoelbakkes slaan. Geweld duikt er als het ware om de haverklap op als een loutere Pavlov-reflex. Door niets anders dan het aanschouwelijk maken van deze gedepersonaliseerde en schizoïde levensatmosfeer die het Stalinistische Rusland van de jaren '30 regeerde en door het lef dat hij toonde om die gehele klerezooi van zwijgen, verraad en omerta subtiel maar nonsensicaal aan de kaak te stellen, door dit alles wist hij deksels goed dat hij elke hoop op publicatie van zijn schrijfsels tijdens zijn leven wel definitief kon opbergen. De censoren toonden nu eenmaal niet in het minst begrip voor zijn defaitistisch en ongerijmd wereldbeeld, laat staan dat ze er de wanhopige humor van inzagen.

Dit boek is een zeer volledige kennismaking met Charms' werk zoals het zich aandient in zijn bonte en onnavolgbare verscheidenheid: het bevat

¹De naam van de staatsveiligheidsdienst van de Sovjetunie tussen 1922-34. Vóór 1922 heette die dienst Tsjeka. GPOe betekent letterlijk Politiek Staatsdirectoraat.

gedichten, theaterteksten, talloze kortverhalen, brieven en dagboekaan-
tekeningen.

¹ De teneur van het geschrevene doet je dikwijls gniffelen, maar echt hilarisch wordt het zelden, daarvoor is de onderliggende context te dramatisch. De dagboekaantekeningen en brieven van Charms' op het einde van dit boek verduidelijken heel goed dat hij de pen constant hanteerde om te kunnen overleven in een gevecht tegen een maatschappij die zijn fantasiewereld absoluut niet duldde. Dit maakt, in retrospect beschouwd, het ongerijmde absurdistische universum van deze schrijver extra beklijvend voor de ogen van een lezer uit de 21ste eeuw.

Op twee juweeltjes uit dit merkwaardig boek wil ik de geïnteresseerde lezer graag attenderen: vooreerst de korte novelle *De oude vrouw* uit 1939, een schitterend, maar beklemmend, nachtmerrieachtig verhaal, met als hoofdpersoon een jonge schrijver die wordt opgezadeld met een afschuwelijke oude vrouw, die een vreemde macht over hem heeft en onverwacht in zijn kamer doodgaat. Verder charmeerde me ook behoorlijk het onverwachte keerpunt in het kinderverhaal: *Hoe Kolka Pankin naar Brazilië vloog en Petka Jersjov er niets van geloofde* (1928). Extra duiding over deze onderbelichte schrijver kan je lezen in het gedegen nawoord door Jan Paul Hinrichs en ook het naslagwerk *Russische Literatuur* door Willem G. Weststeijn verschaft nog heel wat nuttige weetjes over Daniil Charms.

Daniil Charms. Ik zat op het dak. Proza, toneel, gedichten, dagboekaan-
tekeningen, brieven. - Uitgeverij Atlas Contact B.V., 1999 - 575 blz.

Elsenspingsels

door Els Vermeir

Begravenissen

De allereerste keer dat ik een begrafenis bijwoonde, was dat een ingrijpende gebeurtenis. Ik was nog geen tien – ik zat in het tweede leerjaar, geloof ik – toen een meisje van onze school, een paar jaar ouder dan ik, verongelukte. We moeten met de hele school naar de begrafenis zijn geweest, en te voet de weg naar het kerkhof hebben afgelegd. Het klinkt als een verhaal uit grootmoeders tijd: tientallen dorpskinderen die in de lentezon achter een lijkwagen aan lopen. Waarbij ik me realiseer

dat ik zuiver mathematisch al grootmoeder zou kunnen zijn. Best confronterend.

Maar goed. Van die allereerste begrafenis is me altijd het beeld bijgebleven van de moeder, in mijn kinderlijke herinnering een grote, struise vrouw, die aan het graf van haar dochtertje stond en plots vervaarlijk wankelde. Zonder de hulp van een paar omstaanders – waaronder vermoedelijk haar echtgenoot – had ze zowaar mee het graf in kunnen duikelen.

Rond mijn twintigste dan verloor ik op enkele jaren tijd drie grootouders – de vierde had ik nooit gekend. Ook dat waren stuk voor stuk emotionele gebeurtenissen. Van mijn ene grootvader dacht ik achteraf nog meermaals dat hij met de fiets onze straat kwam ingereden. Waarbij ik me dan meteen realiseerde dat dat onmogelijk was. Helaas bleek hij meerdere “lookalikes” te hebben.

Op mijn dertigste verjaardag – o tragisch toeval – droegen we een vriend ten grave, die amper enkele maanden voordien had staan stralen op zijn huwelijksfeest. De hele vriendenkring was er het hart van in, en het bracht ons dichter bij elkaar dan we ooit waren of later zijn geweest. Een gevoel dat helaas al even snel weer wegsleeft, als het was gekomen.

Het is pas na je veertigste dat begrafeningen geleidelijk aan haast routineus deel beginnen uit te maken van je leven. Buren, ouders van vrienden, ooms en tantes... Eén voor één verdwijnen ze uit je leven via een al dan niet kerkelijke ceremonie. En zoals oefening kunst baart, leer je ook met dat feit leven. Tranen verdringen gaat steeds vlotter, en als je erin slaagt geen vergelijkingen te maken met dierbaren die je heel nauw aan het hart liggen, lukt het zelfs om heel sereen en vrijwel emotioneel de achtbare familie te begroeten en uitgebreid te informeren naar de omstandigheden van het heengaan. Alleen het besef dat dit lot ook je eigen ouders – misschien weldra - beschoren is, weegt nog zwaar, loodzwaar zelfs.

Maar wat komt er daarna?

Ik vroeg het me af toen ik diezelfde ouders een tijdje geleden zag vertrekken naar de begrafenis van een neef. Allebei kranige vijf-en-tachtigplussers, met slechts wat “mankementen” hier en daar, leken ze monter en goedgezind, uitgedost met wat ooit hun “zondagse kleren” waren: afgeborstelde klassiekers die intussen nog zelden de kast verlieten. Het was al tegen valavond eer ze terug thuis waren – ze waren immers ook gevraagd “de familie te volgen” naar de zogenaamde koffietafel. En toen ik vroeg hoe het was geweest, was het antwoord “goed!” – gevolgd door een aantal verhalen over deze en gene neef of nicht die ook aanwezig was.

Zou het kunnen dat er een dag komt dat begrafenissen iets zijn om naar uit te kijken? Dat het – intussen weer schaarser wordende - hoogtepunten zijn in een voor het overige vrij monotoon bestaan? De band met de overledene is doorgaans niet meer zo hecht – neven en nichten zie je nog zelden op die leeftijd, zelfs broers en zussen kunnen gaan vervreemden. En het is de enige gelegenheid waarbij je nog eens uitgebreid met de hele familie – of wat daarvan rest – kan praten en de meest leuke anekdotes uit je leven kan vertellen. Een van de weinige keren trouwens dat daar nog iemand interesse voor heeft.

Wat zou een mens al niet over hebben voor zo'n dagje vertier? Dat uurtje van schuldig gemis en overdreven bewieroking – letterlijk en figuurlijk – neem je er wel bij. Vooral als je dan 's avonds kan gaan slapen met de troostende gedachte: "ook die heb ik weer overleefd!"

Chapeau!

door Marie-Rose D'Haese

Giorgio Bassani: *il romanzo di Ferrara*

Uitgegeven bij Meulenhoff in 1998 en in 2015 door de Bezige Bij in een nieuw jasje gestoken.

Ik las de Meulenhoffeditie. De dik 700 pagina's tellende uitgave omvat

Binnen de muren
De gouden bril
De tuin van de Finzi-Contini's
Achter de deur
De reiger
De geur van hooi

Dit is niet, zoals op de kaft staat, het Verzameld Werk, in de zin van AL het werk, hoewel ik af en toe de indruk kreeg dat men er werkelijk alles wat men had kunnen te pakken krijgen, had ingestopt.

Het laatste hoofdstuk, *Daar, aan het eind van de gang* (vanaf pagina 733 in deze editie) vond ik zeer interessant omdat Bassani ons daar een inblik geeft in hoe zijn verhalen tot stand komen, en hoe hij uiteindelijk een plaats voor zichzelf schept.

Kenden jullie deze schrijver, waarde lezers van Toverberg? (Ik niet) Hoe komt het dat ik deze auteur, die tegenwoordig een van de belangrijkste van de 20ste-eeuwse Italiaanse schrijvers genoemd wordt, niet kende?

Tja, er zullen wel altijd die fameuze gaten in onze cultuur zijn, we zijn hier in ons Belgenland nu eenmaal niet zo vertrouwd met de literatuur van Italië, het is trouwens een van de bestaansredenen van deze rubriek binnen uw geliefd tijdschrift.

En bij wie de naam wél een belletje deed rinkelen, is het misschien door de omweg van de film.

De tuin van de Finzi-Contini's (hierna kort de tuin genoemd) werd namelijk verfilmd in 1970 en nog wel door Vittorio De Sicca.

Hij is via YouTube volledig te bekijken en nog steeds de moeite waard. Voor het verzameld werk las ik eerst *de tuin*.

Deze roman werd bekroond met de *premio Viareggio* en is het hartverscheurend relaas van een onmogelijke liefde tussen de verteller en de dochter des huizes, Micòl, tegen de achtergrond van een steeds agresiever wordend fascisme.

Hij vangt aan met de beschrijving van de graftombe van de familie op de Joodse begraafplaats van Ferrara. Enkel de zoon des huizes is hier bijgezet, alle andere familieleden delen het wrede lot van de deportatie en niemand van hen zal terugkeren, zelfs niet naar hun eeuwige huis op de begraafplaats.

Van het eeuwige huis naar de tijdelijke verblijfplaats in hun schitterende villa met tuinen en aanhangen is een kleine stap voor de beschrijvende en mijmerende verteller.

De ongelooflijk rijke Finzi-Contini's hebben twee kinderen van de leeftijd van de verteller: Micòl en hijzelf zijn beiden geboren in 1916. De Finzi-Contini's lopen echter geen school samen met de dorpskinderen omdat vooral de moeder erg getraumatiseerd is door de dood van haar oudste kind: te allen prijze wil ze vermijden dat haar andere kinderen besmettingen oplopen en zo worden broer en zus volledig thuis onderwezen. Ze dienen echter wel af en toe naar de school te komen voor de examens. De koetsier wacht dan geduldig uren en uren tot ze klaar zijn.

Behalve deze schaarse ontmoetingen op school, kennen de verteller en Micòl elkaar natuurlijk ook van de rituelen in de gemeenschappelijke synagoge. Het Jood-zijn, het Israëliet-zijn speelt bij geen van beide families een vooraanstaande rol, maar het scheidt hoe dan ook een band. Voor Mussolini de rassenwetten invoerde waardoor de uitsluiting van de Joodse gemeenschap geleidelijk aan tot stand kwam, waren de meeste Joden gewoon lid van de fascistische partij... Niet zo de FC, die zich daarvoor duidelijk te goed voelden en geld genoeg hadden om zich aristocratisch en afstandelijk te blijven gedragen t.o.v. het fascistische gepeupel.

Een en ander komt in een stroomversnelling wanneer de Joodse jongeren niet meer mogen gaan tennissen in de plaatselijke tennisclub.

De FC besluiten daarop om hun eigen *court* open te stellen voor hen. Daar, in de beslotenheid van de tuin, leren we de verschillende personages kennen, de ouders en grootmoeder, beide kinderen en de vrienden: Bruno Lattes bv. die we later in de bundel zien terugkeren in *Meer over Bruno Lattes*, Adriana Trentini, Giampiero Malnate, een communist die al werkt in de scheikundefabriek, bij wie de verteller later troost en toevlucht zal zoeken wanneer hij eindelijk moet toegeven dat hij er nooit zal in slagen het hart van Micòl te veroveren.

De verliefdheid van de ik-figuur op deze jonge vrouw wordt in het licht van de jaren bijna klinisch, in elk geval ongenadig, ontleed. Hoe hij zich opdringt aan haar, haar zonder haar goedkeuring kust en het tot andere ongewenste intimiteiten laat komen: hij zoekt, behalve zijn hevige gevoelens, geen verontschuldigungen, ze lokt niets uit, moedigt hem niet aan, blijft altijd correct en vriendelijk, maar om een of andere reden wil ze hem niet.

Als men andere personages aan het woord hoort, leert men dat Micòl wel degelijk om hem gaf, het wordt bij de lezer gelegd om een verklaring te vinden voor haar gedrag.

Er is natuurlijk het indringende gesprek tussen vader en zoon (442-445) waar het gaat over de sociale verschillen tussen hun beider families, dat hij niet eens een fatsoenlijke baan heeft waarmee hij een gezin zou kunnen onderhouden, dat hij haar nooit de status en de weelde zal kunnen bieden waaraan ze gezien haar afkomst gewend is.

Maar de lezer voelt dat al deze argumenten niet in overeenstemming zijn met het wezen en karakter van dit bijzondere meisje.

Wat ik denk is, dat ze een diep en pessimistisch aanvoelen heeft van wat er staat te gebeuren, ze heeft geen enkel vertrouwen in de toekomst en ze wil zijn toekomst niet hypothekeken. Als onafhankelijke jonge man heeft hij een kans, als getrouwde niet.

Hij zal het inderdaad kunnen navertellen. Zij rust met duizenden anderen in een naamloos graf.

Het lijkt wel alsof deze hartverscheurende, onbeantwoorde liefde in het niet verzinkt bij de gebeurtenissen waartegen ze zich afspeelt en waarvan wij allemaal weten hoe het verder is gegaan. Maar het is precies dit individuele drama dat je meer de gruwel van die tijd doet beseffen.

Il giardino dei Finzi-Contini verscheen in 1962. Het wordt beschouwd als zijn beste werk.

Daar valt iets voor te zeggen, maar het betekent niet dat de andere verhalen in de verzameling als vingeroefeningen kunnen beschouwd worden.

Binnen de muren omvat vijf vertellingen:

Lida Mantovani

De wandeling voor het eten

Een gedenkplaat in de via Mazzini

De laatste jaren van Clelia Trotti

Een nacht in '43

In 1956 bracht Bassani ze uit onder de titel *Cinque storie ferraresi*, daarvoor verschenen ze elk apart in tijdschriften.

Hij kreeg er de *premio Strega* voor.

Lida Mantovani zou, in de handen van een mindere schrijver, een stationsromannetje kunnen zijn: arm meisje wordt bezwangerd door een flierefluiter die er snel vandoor gaat, keert met haar kind terug naar moeder, wordt hardnekkig het hof gemaakt door een oudere man, met wie ze uiteindelijk trouwt.

Bassani, in zijn epiloog van de verzameling, zegt dat deze vertelling van krap 40 pagina's "*uiterst moeizaam tot stand is gekomen. De eerste opzet dateert van '37, toen ik 21 was, maar in de jaren daarna heb ik het niet minder dan 4 keer herschreven: in '39, '48, '53 en in '55. Over dit werk heb ik het langst gedaan, bijna 20 jaar. (...) Schrijven heeft mij vanaf het begin de grootste moeite gekost. Nee, de spreekwoordelijke 'gave' heb ik helaas nooit gehad.*"

Kijk, daar doe ik inderdaad mijn hoed voor af.

Als lezer voel je deze moeite, dit bloed, zweet en tranen niet. Het staat er, zonder bombast of enige overlast krijg je sympathie voor de drie personages, voel je hun diepe lijden zonder dat er grote woorden aan te pas komen. Het is af.

Aan *De wandeling voor het eten* heeft hij bijna twee jaar gewerkt, opnieuw met horten en stoten en terwijl hij in Napels werkte als leraar bij de zeevaartschool.

Vertrekkend van een postkaart vertelt Bassani over een huwelijk tussen een joodse arts en een gojje verpleegster. Een flink stuk van de vertelling zien we door de ogen van haar zus, waarbij de indruk ontstaat dat deze eigenlijk verliefder was dan de uiteindelijke bruid.

Deze individuele levens worden zonder enige nadruk of ophef gekaderd in de fascistische periode: de arts en zijn zoon worden in '43 naar Duitsland gedeporteerd.

Over *Een gedenkplaat in de via Mazzini* is Bassani optimistischer: vergeleken met *Een wandeling* was het "*een fluitje van een cent.*" Toen hij dit schreef, begon het hem te dagen dat de mensen in het verhaal niet de enige personages waren: "*Een minstens zo belangrijk personage was de stad waarin hun geschiedenis zich afspeelde: Ferrara.*"

Als je naar de structuur van *Een wandeling* kijkt, zegt Bassani, dan zie je hoe een beeld van wazig naar scherpgesteld gaat, als bij een camera. "Het verleden is niet dood (...) alleen de afstand wordt groter. Je kunt het verleden dus terughalen (...) maar dan moet je door een soort gang die elk moment langer wordt. Helemaal aan het eind (...) daar leeft het verleden, even intens en bewogen als toen het heden was." Wat hij hier beschrijft voor *Een wandeling*, gaat a fortiori op voor *De tuin*. A fortiori omdat het in de ik-persoon is geschreven.

Een gedenkplaat is een schrijnend en confronterend verhaal over een van de weinige joden die terugkeert uit een nazi vernietigingskamp. Welk effect dit heeft op de gemeenschap, die haar wonden likt en weer heel probeert te worden: "Ferrara stond nu op de voorgrond, tegenover de hoofdrolspeler, samen met hem voor het voetlicht."

De laatste jaren van Clelia Trotti begint met de uitvaart van deze militante socialiste in 1946.

Zij was in een tijd "van kleingeestige wreedheid beland". Het lot van een kleine, moedige onderwijzeres in de jaren '20-'30 waarin het opkomende fascisme gaandeweg verstikkend en destructief wordt voor joden, communisten en socialisten.

Een nacht in '43 ten slotte gaat over de nacht van 15 december: de fascistische brengen elf gekende anti-fascisten om als wraak voor de moord op een van hun officieren.

Bij het proces daarrond in '46 worden alle beklaagden vrijgesproken...

De gouden bril, Gli occhiali d'oro, is weer een echte (korte) roman. Met Philippe Noiret in de hoofdrol werd hij in 1987 verfilmd door Motaldo. Het hoofdpersonage is de NKO-specialist Fadigati, een gewaardeerde en gerespecteerde dokter, tot blijkt dat hij homoseksueel is.

We zullen hem in andere verhalen terug zien komen, net als andere personages, zoals Clelia Trotti bv.

Ik vond dit een charmante manier van doen, het was alsof je iemand, die je kortelings, in een andere context, had leren kennen, opnieuw tegen het lijf loopt.

De gouden bril baadt in een *Tod-in-Venedigsfeer* en speelt zich af tegen de dreiging van het invoeren van de rassenwetten in '38.

Achter de deur is de herinnering aan de schooljaren, aan een vriendschap, de ongenadigheid waarmee puberjongens elkaar kunnen behandelen.

Voor het eerst vertelt Bassani in de ik-persoon, waardoor hij zijn eigen plaats opeist, zichzelf zichtbaar maakt in zijn Ferrara.

Minst van al beviel mij de roman *De reiger*.

Het beste wat ik erover kan zeggen, is dat hij er absoluut in geslaagd is de existentiële eenzaamheid, het anders-zijn, het buitengesloten-zijn beklemmend weer te geven.

De laatste bundeling, *De geur van hooi* omvat nog 6 hoofdstukken van ongelijke lengte.

Ik vermeldde al *Daar, aan het eind van de gang*, waarin de schrijver ons deelgenoot maakt van het wordingsproces en *Meer over Bruno Lattes*, weer een voorbeeld van een terugkerend personage, deze keer een uit *De tuin*.

In *Twee sprookjes* maken we kennis met een Joods meisje dat maar niet wil trouwen en die al een oude vrijster van 34 is, wanneer ze smoor wordt op een uitgeweken Russische Jood, die samen met zijn familie door de deportatie zal worden verzwolgen. Hun namen zijn te vinden tussen die van de 183 Ferrarese Joden op de "grote gedenksteen aan de gevel van het israëlitische godshuis in de via Mazzini."

Bruno Lattes ontmoetten we zoals gezegd al in *De tuin*. Ook daar was hij al samen met de mooie Adriana. In dit verhaal wordt duidelijk waarom zij langzaam afstand heeft genomen van haar Bruno: haar familie heeft zich nl. helemaal tot het fascisme bekeerd.

Net als wij leidt Bruno het af uit een minuscuul detail, uit een vlaggetje met hakenkruis dat aan de fiets van Adriana's broer hangt.

Onder de titel *Ravenna* dist Bassani ons zijn jeugdherinneringen op: korte scènes, een voorval op z'n zevende, eentje op z'n elfde. Altijd verrassend om te lezen wat bij zo'n kind nu blijft hangen en het stiekem te vergelijken met je eigen herinneringen.

In Ravenna zijn in die tijd al fascistische knokploegen actief. Toch heeft z'n vader nog geen afstand genomen van het fascisme, dat zal hij pas acht jaar later doen, na het invoeren van de rassenwetten.

De laatste herinnering is die aan zijn huwelijk en huwelijksreis in '43, een idylle in een dreigende oorlogssfeer. Kort voor zijn huwelijk werd hij opgepakt en opgesloten op verdenking van anti-fascistische activiteiten. Hij verhuisde daarna naar Firenze en vervolgens naar Rome. Valeria Sinigallia bleef tot aan zijn dood zijn echtgenote.

Je kan Giorgio Bassani zonder meer beschouwen als de chroniqueur van Ferrara.

In de Renaissancetijd was Ferrara onder het bewind van de Estes een bloeiende metropool en een belangrijk centrum van de joodse cultuur. Maar de industriële revolutie maakte een eind aan die glorie, en de stad verviel tot een ontluisterde, kleinburgerlijke provincieplaats waarop het fascisme tussen de wereldoorlogen gemakkelijk greep kon krijgen. Zelfs in Bassani's eigen, joodse kringen zocht men massaal aansluiting bij de Mussolini's.²

Daar waar zijn manier van schrijven in de zestiger jaren als ouderwets werd weggezet, is er nu opnieuw appreciatie voor die heldere structuur en schijnbare eenvoud en rechtlijnigheid.

Om te lezen en te herlezen, om te *savoureren*, *quoi*.

Waarheid & herinnering

door Johan Debruyne

"NIE WIEM"

(omtrent Szymborska in d'Oede Schole/Damme)

TWIJFEL ALS REDDENDE RELING

Het was een heel bijzonder moment, dat ondertussen een vertrouwd soort sluimerend verlangen is geworden. Ik had gewoon nog maar eens zin om even in d'Oede Schole in Damme te zijn. Het is een plek die goed en hartelijk aanvoelt. Naarmate ik er omwille van "Nie wiem" almaar vaker kom, leer ik dat meer en meer bezoekers dit gevoel met me delen. Is het de mix van onder meer kleine straatjes, terrassen, polders en wilgen, stevige muren, traag slepende verloedering en leegte her en der, charmante flarden geschiedenis, poëzie en beeldende kunst? Vreemd, bij het binnenrijden van de kleine stad verdraag ik uitzonderlijk enig (gewild?) naar de lokale geschiedenis verwijzend beeldend dilettantisme en een danig door de tijd aangevreten kleine dubbelsculptuur. Hoe zit het met de zusterstad?

Intendant Jan Moeyaert (vzw IJsberg) had me een tijdje geleden gevraagd, of ik gastcurator wilde zijn van het beeldend aspect van het Szymborska-evenement dat "Nie wiem" zou gaan heten. Mijn antwoord was positief.

²De Groene Amsterdammer 1/4 /1998

Eens in d'Oede Schole gearriveerd, geraak ik - zoals steeds - weer niet voorbij de eerste van de vier in elkaar vloeiende ruimtes waarin het uitnodigende gebouw is verdeeld. Op de her en der bedrukte houten plankenvloer staan tafels, stoelen en zittuigen van diverse stijlen en epoques, plus enige duo's kleine zetels. Het heeft allemaal iets ongedwongen huiselijks. Zelfs de crapaudjes, die ik ken uit mijn jeugd, van bij burenen waar al eens een woordje Frans werd gesproken.

Eerst koffie en een praatje en dan pas, ruimte twee en drie links laten liggend, naar de grootste ruimte, om daar van het beeldend werk en twee documentaires te genieten. Zo zal het, tot begin september, wellicht gaan.

Ik zou beter moeten kijken en wil dit eigenlijk ook, me in de werken verdiepen, maar de oud-leraar in mij kan het niet nalaten de aanwezige, zoekende mensen aan te spreken. Met gedempte stem licht ik een en ander toe. Kort of iets uitgebreider. Het haast paradijselijke in het nieuwe werk van Sammy Slabbinck bijvoorbeeld, de nadrukkelijke en tegelijk bijzonder minzame, melancholische aanwezigheid van een uit verloren hout verzezen De Croock-figuur, de stille, betekenisvolle wereld van Ria Verhaeghe, de eigenzinnigheid van Luc Fierens: hoe fraai, spontaan en tegelijk doordacht kan je papier scheuren? Van flarden uit kranten of tijdschriften een compleet nieuw geheel maken? Het antwoord is me nog steeds niet geheel duidelijk. Dus, Lieselotte, ontzeg me de volgende keer die koffie, wees een strenge juf en leg me ook nog eens het zwijgen op!

Het is een poos geleden, maar ik zie de oma nog steeds voor me. Iets ouder dan ik, moet ze geweest zijn. Op stap met haar kleindochter van veertien en twee vriendinnen van deze laatste. Een bezoek aan "Nie wíem" als verjaardagsgeschenk! Toen ik zo jong was, kreeg ik voor mijn verjaardag een plastic voetbal van bij "Speels" in de Langestraat en trok ik met vrienden naar het gazon van de Brugse vesten nabij de Kruispoort. De oma vraagt me zelf een en ander. Ze doet dit bij mijn favoriete gedicht van Szymborska (1923-2012), onder Wislawa's ge-

sculpteerde kopje (creatie Bart Leenhouders) dat hoog aan de muur is bevestigd, boven haar *Bijdrage tot de statistiek* en naast zo'n 25 kleine collages van de dichteres die in 1996 met de Nobelprijs literatuur werd bedacht. Uiteraard kan ik ze veel vertellen.

Waarom dit precies mijn favoriete gedicht is. *Bijdrage* wint het van *Lof-dicht op mijn zuster* en *Een kat in een lege woning*. Lees deze maar eens als kennismaking indien je het oeuvre nog niet kent.

Ah, ik was bij het vertellen gebleven. Wel, dat de jonge dames in de collages ook Szyborska's humor moeten zoeken en misschien straks zelf eens een collage naar een vriend of vriendin kunnen sturen i.p.v. een prentkaart of een mail... Ze luisteren geboeid. Zo lijkt het me. Het leukste wat een (oud-)leraar kan overkomen. Ik zeg ze vaarwel, ze lezen geconcentreerd verder en ik kijk nog even achterom. De ene oma die ik, als nakomer uit een groot nest, heb gekend, was een schat, maar deze zou ik ook niet versmaden.

Ik heb net de polderroute met Szyborska-gedichten en illustraties (Ik onthoud vooral die van Penelope Deltour!) afgewandeld en ben op de terugweg langs overvolle terrassen gepasseerd.

Hoeveel van die mensen zouden ooit een gedicht lezen, laat staan een boek? Ik vraag het me af, terwijl Wislawa het me langs de route had verteld: weinig.

“SOMMIGEN HOUDEN VAN POËZIE”

Sommigen –
dit wil zeggen niet allen.
Niet eens de meerderheid maar de minderheid.
Zonder de scholen mee te tellen, waar het moet,
en de dichters zelf,
zijn er van die soort misschien twee op duizend.

Houden van –
maar men houdt ook van soep met balletjes,
van blauw en van complimentjes,
men houdt ook van een oude sjaal,
of van zijn eigen weg te gaan,
of een hond over zijn kop te aaien.

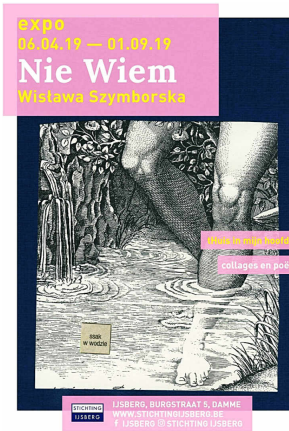
Poëzie –
maar wat is poëzie.
Menig wankel antwoord
viel reeds op deze vraag.
Maar ik weet het niet, ik weet het niet en klamp me
eraan vast
als aan een reddende reling.

W.S.

Overtreft ooit nog iemand Szymborska? Wat of wie hierna, meneer de
intendant, beste Jan?

Een heerlijke poëziewandeling in Dams groen is het geworden, op een
boogscheut van de Damse vaart met her en der het uitzicht op de platte
toren. Mijn krakkemikkige enkels hebben behoorlijk standgehouden. Een
enkele dag heb ik ze rust gegund na een weekje Wassenaar vol “Voor-
linden” en Erwin Olaf (Gemeentemuseum Den Haag). Nu speelt mijn nek
me parten. Twee niet eens zo grote valiezen... Ik ben ook fysiek een
doetje geworden.

Thuis, aan een van de vensterramen langs de kant van de laan - waar
het nu rustig is door werken aan de “Buffelbrug” - heb ik een jaar gele-

den een firma gevraagd om met folie "Bijdrage tot de statistiek" aan te brengen. Ernaast, onder de erker, hangt het in beton gegoten kopje van de dichteres. In Damme nu een kopie.

Poëzie aan het raam. Met dagelijks regelmaat neemt een passant de tijd om Wisława te lezen. Dan kijk ik even op. Ik zie het wanneer ik mijn "Jori" (thuis is mijn zetel noodgedwongen mijn halve bed) met zijn rug naar de tuin heb gedraaid omwille van het binnenvallend licht. Terwijl ik lees en even pauzeer zie ik ofwel mijn kleine stadstuin of wat er langs de laan gebeurt. Diep in den hof lijkt het of kleine Georges op een babbel staat te wachten.

"Nie wiem", Burgstraat 5, Damme (www.stichtingisberg.be) - tot 1/9/2019 - weekend en feestdagen 11-18 u.

Fare bella figura

door Marie-Rose D'Haese

Deze reeks van Het Beleefde Genot verheugt mij als italo-fiel natuurlijk bovenmate!

Daarom wil ik uw aandacht vestigen op een uiterst amusant boekwerk dat onlangs verscheen en dat zorgt dat u weer helemaal bij mee bent met dit o zo typische Italiaanse fenomeen van het *fare bella figura*. Het werd vorig jaar uitgegeven bij Vrijdag. Joost Houtman schrijft thrillers (De zwarte olifant, Het foute elftal) en is copy- en ghostwriter. Philip Roose exporteert vanuit Sicilië Italiaanse wijnen. En publiceert op doorbraak.be over de Italiaanse politiek. Naast een inleiding en een bibliografie bevat het vijf hoofdstukken.

Het begint met een mopje in het Italiaans, maar ik stel u dadelijk gerust: alles wordt netjes vertaald:

Il paradiso è un poliziotto inglese, un cuoco francese, un tecnico tedesco, un amante italiano: il tutto organizzato dagli svizzeri. L'inferno è un cuoco inglese, un tecnico francese, un poliziotto tedesco, un amante svizzero, e l'organizzazione affidata agli italiani.

Poliziotto betekent politieagent; *cuoco* is een kok. Ik maak mij sterk dat de rest geen probleem vormt.

In het eerste hoofdstuk: *fare bella figura*, proberen de auteurs de vinger te leggen op dit fenomeen. Schoonheid (denk ook aan de film *La grande bellezza*) is het hoogste goed en het ergste wat een mens kan meemaken, is een mal figuur slaan, z'n gezicht verliezen. In die zin is het verwant met het Latijnse begrip *honor*. Het fenomeen van de *passeggiata* wordt vermeld: het ongegeneerd, als op een catwalk op en af lopen en zichzelf tonen bij de avondwandeling. Als we catwalk zeggen denken we natuurlijk ook direct aan de Italiaanse mode(huizen): Versace, Armani, Bulgari... je kan nog wat doorgaan met *namedropping*. Ik zal maar geen Italiaans design vermelden...

Vergis u niet: het is wel wat meer dan *keeping up appearances*; er is eenvoudigweg geen goede vertaling voor, omdat het een gelaagd begrip is. Wat zeg ik? Een levenswijze is het! Je moet in alle omstandigheden weten hoe je je hoort te gedragen: een zin voor decorum, ja zelfs voor conformisme.

Een ander begrip dat ook z'n opwachting maakt, is het eveneens onvertaalbare maar o zo vaak voorkomende *sprezzatura*, voor het eerst gebruikt in 1528 door Castiglione in zijn boek over de perfecte hoveling. Het gaat hier om een vorm van bedachte nonchalance: let maar eens op de manier waarop Italianen zich kleden. Je kan ook gewoon aan Marcello Mastroianni denken, en dan niet alleen omwille van zijn onweerstaanbare charme, maar ook om zijn *parole, parole, parole*.

Zelf moet ik altijd goed opletten wat er gezegd wordt, betoverd als ik dadelijk ben door ritme en klank. Zoals ik ook nooit weet waarover een opera-aria nu eigenlijk precies gaat, omdat hij je onmiddellijk meevoert op klank en timbre.

Het boek wemelt van de wetenswaardigheden en wissewasjes.

Daarvan kennen we er wel al veel, maar je vergeet dat dan weer en hier krijg je nog eens een mooi overzicht.

Zoals het niet-bestaan van spaghetti bolognese, het bijgeloof rond het getal 17, de staatsgodsdienst die *calcio* heet, de plaats van *la mamma*, het clientelisme, dat wij vroeger nepotisme noemden. Het is beslist niet zo dat de auteurs Italië's problemen uit de weg gaan: de gerontocratie, waardoor ouderen maar de posten blijven bezetten en de jongeren niet aan de bak komen; het dramatisch lage geboortecijfer; niet alleen de immigratie, maar ook de emigratie, vooral dan van hoogopgeleide jongeren.

In ons land kennen we allemaal Elio Di Rupo, Paola Ruffo di Calabria, Adamo, Rocco Granata, zelfs Sandra Kim heet eigenlijk Caldarone. Lezer, ik houd ermee op u om de oren te slaan met al deze 'interessantigheden': het is een héérlijk boek om door te bladeren, je te verbazen, te schaterlachen en te fronsen.

Fare bella figura!

Niets om het hoofd op neer te leggen

door Chris Rachel Spatz

Poolse Jodin drijft Franse boekhandel in Berlijn

Eind 1921 start Françoise Frenkel in Berlijn de eerste Franse boekhandel op. *La Maison du Livre* wordt de ontmoetingsplaats voor kunstenaars, acteurs en filosofen. Wetenschappers vinden er hun gading; vrouwen uit mondaine kringen halen er hun modebladen.

Veel Duitsers tonen grote belangstelling voor de Franse taal. Haar man, Simon Raichenstein, komt ook naar Berlijn. Ze organiseren lezingen en ontvangen auteurs op doorreis in Duitsland.

In haar voetsporen door Parijs

De Poolse Frymeta Idesa Frenkel, geboren op 14 juli (Nationale feestdag Frankrijk) 1889, leert het vak in een boekhandel in rue Gay-Lussac in Parijs. Ik wandel in tien minuten van de Sorbonne, waar ze voor 1914 Letteren studeerde, naar de Rue Gay-Lussac.

In 1939, enkele dagen voordat de oorlog uitbreekt, verlaat Françoise met tegenzin haar boekhandel in Berlijn. Ze arriveert in Parijs, waar ze

negen maanden blijft. Haar man, Simon Raichenstein, is in 1933 naar Frankrijk uitgeweken.

In haar boek *Niets om het hoofd op neer te leggen* komt nergens zijn naam voor. Blijkbaar zijn ze ondertussen gescheiden.

Duitsers hebben Polen, haar vaderland, al onder de voet gelopen. Ze verkrijgt een verblijfsvergunning om op Franse bodem te blijven tot het einde van de vijandelijkheden. Een vroegere leraar en vriend stelt voor mee te gaan naar Avignon. Ze geeft haar koffers in bewaring in *Garde-Meuble du Colisée et des Champs-Élysées*. Op het formulier vult ze in: 19, rue du Colonel-Moll.

In het 17de arrondissement sta ik voor het statige huis in de rue du Colonel-Moll. Zou ze hier gewoond hebben of mocht ze dit adres van vrienden gebruiken? Aan de overkant is net de school uit. Een man met koppel op het hoofd passeert; hij heeft zijn dochttertje opgehaald. Ik vraag hem het boek even omhoog te houden, neem een foto met de straatnaam op de achtergrond en verklaar in twee woorden de bedoeling. 'Vroeger woonde hier menig Joods gezin, maar omzeggens niemand overleefde de kampen,' vertelt hij. 'We proberen weer Joodse gezinnen naar deze buurt te krijgen. Kom even mee.' Ik volg hem, zijn dochttertje huppelt rondom ons. In de aanpalende straat opent hij de deur van zijn woning. De voorste kamer is ingericht als synagoge; ik mag een foto nemen. Hij noteert *Rien où poser sa tête* met de naam van de auteur.

De helletocht

De slopende verplaatsingen van Françoise Frenkel brengen haar o.a. naar Nice; haar doel is Zwitserland te bereiken. Ze duikt onder op de meest verscheidene adressen bij mensen van divers pluimage om aan de razzia's te ontkomen. Het Vichy regime laat zich niet onbetuigd bij het oppakken van Joden. Haar vrijbrief om in Frankrijk te blijven is opeens niets meer waard. Er volgen meerdere vluchtpogingen en een arrestatie. Ze houdt nauwkeurig een dagboek bij. In 1945 verschijnt, op basis daarvan, *Rien où poser sa tête* bij de kleine uitgeverij Jeheber in Genève. Het blijft haar enige boek.

In 1960 bekommt ze een schadeloosstelling voor haar verdwenen koffer. Ik wandel de Champs Élysées af. In een zijstraat, rue Colisée nr. 45, deponeert ze op 27 mei 1940 in de Garde-Meuble aldaar, haar koffer. Niets verwijst nog naar die functie van het gebouw.

Wanneer ik ooit Berlijn of Nice bewandel, zal het met *Rien où poser sa tête* onder de arm zijn.

Françoise Frenkel overlijdt in 1975 in Nice.

Per toeval herondekt

Rien où poser sa tête wordt door de Franse auteur Michel Francesconi toevallig ontdekt tussen tweedehands spullen in een Emmaüs opslagplaats. Uitgeverij Gallimard zorgt in 2015 voor een heruitgave. Nobelprijswinnaar Patrick Modiano schrijft het voorwoord.

Het is een indringend boek, bijzonder vlot en gedetailleerd geschreven. Haar persoonlijke verhaal is tevens de getuigenis van een gebroken maatschappij. Maar ook van verbroedering tussen mensen in de meest schrijnende omstandigheden. Milan Kundera's woorden *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan* weerklinken doorheen het relaas van haar 'verloren' jaren.

Modiano ziet het opduiken van het werk uit de vergetelheid 'als een brief die heel lang, door iedereen vergeten, poste restante is blijven liggen, en die misschien wel aan ons was gericht.'

Simon Raichenstein, de niet vermelde echtgenoot

FRANÇOISE FRENKEL

MET EEN VOORWOORD VAN PATRICK MODIANO

**Niets om het hoofd
op neer te leggen**

DE VLUCHT VAN DE JOODSE BOEKVERKOOPSTER

Ik ontmoet zijn naam in Drancy, ten noorden van Parijs, destijds een internerings- en doorgangskamp. De opgevraagde fiche vermeldt 'célibataire' en met potlood is dwars over het blad geschreven: arrêté 16-7-42, convoi... het nummer is onleesbaar. Het is de datum van La Grande Raffle in Parijs.

Vanuit Drancy is hij op transport gesteld naar Auschwitz-Birkenau waar hij op 19 augustus omkomt. Op de muur van het Mémorial de la Shoah in Parijs staat zijn naam.

Niets om het hoofd op neer te leggen van Françoise Frenkel, Uitgeverij Atlas Contact €19,99

Franse versie *Rien où poser sa tête* :
€18,50, pocketeditie €8,50.

ETE

bourre-toi le soleil
vous voilà hâlée et bistre

tes boucles ne font qu'un sourire avec
ta bouche boucanée
tu humes le soleil c'est ta merveille même
tu restes humide dans la mer de tes prunelles
tes lèvres rouges dans les tons coraux
ton conseil
bouffe le soleil
tes seins en sont bouffis

de ta bouche sortent des bouffées d'amour

ZOMER

vul je met zon
dan ben je van brons

je haarlokken lachen met je dikke lippen
je snuift de zon
het is jouw wonder
je blijft sappig in de zee van je oogappel
je lippen zijn koraalrood
je geeft de raad de zon klaar te happen
je borsten zijn er vol van

je mond ademt liefde uit

Karel Declercq

Beter het goede te willen, dan de waarheid te kennen

door Bart Madou

Ja jongen, het goede materiaal is duur. Je hebt borstels met varkens-, marter- en synthetisch haar. Er zit een verschil, je hebt dan nog borstels met haar van een das - nog duurder. Zouden ze moeten verbieden natuurlijk (maar ik heb er wel zo één). Ik heb een kleine erfenis gedaan van mijn schoonpa.

Deze paar lijntjes. Meer niet. Samen met een grote bruine omslag. In die omslag stak een penseel, ze had die zelf gemaakt.

Hij heeft zich toen afgevraagd uit welk haar de borstel bestond, zo fijn, donkerbruin en erg kort tegen het handvat afgesneden. Marter? Das? Hermelijn? Hij rook eraan. Nee toch! Hij wist het. Meisje, meisje! Met gesloten ogen streelde hij die haren, zoende ze, snoof weer de paringsgeuren.

De halfdonkere kamers, de gordijnen die de zon buiten hielden. De onbekommerde tijd. Als een flits leek de traagheid van die dagen hem. Vaak, als het minnespel voorbij was, fluisterde ze in zijn oor: 'Jongen, jij moet schilderen. Ooit wil ik met jou naar het verst afgelegen eiland van deze wereld, en wil ik dat je mij schildert, zoals ik hier nu voor je lig. En lieve jongen, knoop dat goed in je oren: ik meen het, ook al moet ik zeven lenten, zeven zomers, zeven winters wachten.'

Vandaag rook het penseel naar verf en terpentijn.

Dit penseel en die paar zinnnetjes.

Hij zou er minder aandacht aan gegeven hebben ware het niet dat dit de laatste woorden waren die hij van haar hoorde. Sindsdien, niets meer.

Ze was vertrokken, zonder afscheid te nemen, zonder maar enigszins te laten merken dat ze definitief zou verdwijnen. Uit zijn leven althans. Al hoopte hij elke dag dat zij er terug zou staan, helemaal zoals op de dag dat zij hem de omslag gegeven had.

Ook vandaag, bijna zeven jaar later, hoopte hij.

Waar was ze? Waarom was ze plots verdwenen?

Ja, ze zou verhuizen, hij wist niet eens waarheen. Waar woonde ze? Was ze nog getrouwd? Leefde ze nog wel? Stel dat ze gestorven was, niemand die het hem zou verteld hebben, want niemand die iets wist van wat er tussen hen bestond, het was hun eigenste geheim. Helemaal van hen alleen.

Lag er een boodschap in die regels verborgen? Ja, dat hij moest schilderen.

En dus begon hij te schilderen, vanaf dan bijna elke dag.

Krampachtig in het begin.

'Nee', mompelde hij vaak toen hij het resultaat bekeek.

Maar niemand die het hoorde en niemand die het wist. Hij had zijn zolder als atelier ingericht, niemand was er ooit binnengetrepen. Na een tijd begon hij bij zichzelf een zekere persoonlijke stijl te herkennen. Iets tussen Nolde en Schiele, vond hij, met een tikkeltje Klee.

En zo schilderde hij verder. Elke dag. Of toch bijna.

Er was evenwel één schilderij waaraan hij de dag na het briefje begonnen was. Hij was er nog altijd aan bezig. Elke dag overschilderde hij wel iets op het doek, soms hele oppervlakken die hij de dagen ervoor geduldig gepenseeld had. Voor dit schilderij gebruikte hij de kwast die hij van haar gekregen had, en alleen voor dit schilderij, en geen enkel ander penseel had hij er ooit voor gebruikt, zelfs niet om iets te retoucheren.

In het begin waren de kleuren eerder helder: oker, oranje en voorzichtige lichtpaarse tinten, maar naarmate hij het schilderij bewerkte, werd het donkerder en donkerder. Nu leek het wel of hij enkel donkerblauw, antraciet, loodgrijs gebruikt had. Het stelde eigenlijk niets voor, maar hij noemde het graag "Beter het goede te willen, dan de waarheid te kennen".

Momenteel had hij zijn eerste eigen tentoonstelling in een kleine galerij aan de rand van de stad. Gedurende een drietal weken hingen er een twaalfstal schilderijtjes, non-figuratief, de productie van de voorbije maanden. Ook "Beter het goede te willen, dan de waarheid te kennen" stond er, achteraan op een ezel, soms kwam hij eraan werken.

Af en toe was er wel iemand langsgesproken, meestal bleef hij of zij maar korte tijd en niemand had iets gekocht.

Vandaag was het de voorlaatste dag. Tegen het sluitingsuur was hij nog even binnengesprongen.

De galerijhouder kwam hem vertellen dat er een man gekomen was, die zich interesseerde voor het doek op de ezel. Er was ook een vrouw bij hem.

De man wou het schilderij kopen. Ten allen prijze had hij gezegd.

'Maar dat is niet te koop!'

'Weet ik, dat heb ik hem ook duidelijk gemaakt, doch hij zei dat hij morgen terug zou komen, ik moest maar een prijs met de schilder afspreken'

'Ik verkoop het niet. En de vrouw?'

'Ze zag er melancholisch uit, ze zei de hele tijd niets, ze heeft alleen het schilderij staan bekijken, terwijl ik met de man discussieerde. Ik zag ook dat zij je penseel in haar handen nam, maar dat was maar heel even.'

'Hoe zag ze eruit?'

'Melancholisch', ik zei het je toch, op haar heb ik niet echt gelet. Ze had een lange, zwarte mantel aan en een oranjebruine hoofddoek.'

'Hoe heette de man?'

'Hij heeft zijn naam niet genoemd.'

'Kende hij mij?'

'Dat weet ik niet'

'Is hij lang gebleven?'

'Nee, integendeel, heel kort, het schilderij heeft hij nauwelijks bekeken, alleen zijn vrouw...'

'Zijn vrouw?'

'... ik veronderstel dat de vrouw zijn echtgenote was, maar dat weet ik dus niet'

'Ja, ga verder'

'... wel, hij vroeg me dadelijk voor hoeveel ik het doek wou verkopen.'

'Morgen kom ik terug, weet mij dan je prijs te noemen.' En hij vertrok. De vrouw stond zolang voor het schilderij, met op een gegeven moment het penseel in haar handen. Morgen komt die man wel terug hé, wat moet ik hem zeggen?'

'Dit werk blijft hier. Punt.'

Verward en ietwat grimmig liep de schilder naar zijn "Beter het goede te willen, dan de waarheid te kennen" Achteloos wierp hij een blik op het nog natte schilderij, en net toen hij zich weer tot de galerijhouder wilde richten, verscheen er door de lichtinval van een wandlamp de omtrek van twee handen. Ze waren midden op het doek gedrukt. Ze waren een stuk kleiner dan zijn eigen handen.

Nu was hij pas helemaal verward.

'Is er iets?'

'Euh, nee, laat maar en als euh..... ja als die man morgen terugkomt, dan schenk je hem het schilderij. Ik hoef er niets voor te hebben.'

'Maar...???'

'Nee, echt ik meen het. En pak dit penseel ook maar in en overhandig het aan de vrouw. Met de groeten van de schilder'

'Ik euh... maar het zal nog niet droog zijn, je schilderij.'

'Zoek maar een doos of een krat waar het in past, dat heb je wel ergens staan'

'Kom je dan niet zelf om het schilderij af te geven?'

'Nee'

'Maar dan zou...'

'Nee heb ik je gezegd, morgen kom ik niet. Goede avond nog.'

Nog eenmaal keek hij indringend naar het schilderij.

Met zijn mantel nog open rende hij door de straten naar het centrum.

Het kantoor van het reisagentschap sloot over tien minuten.

Hij stapte resoluut binnen en boekte een reis naar Tristan da Cunha.
'Heen?'
'Morgen als het kan'.
'Terug?'
'Nee niet terug. Enkele reis alstublieft'

Les femmes de ma vie

door Bart Madou

'J'aime les femmes. J'ai toujours aimé les femmes, la compagnie des femmes, le parfum des femmes.' Zo begint Patrick Poivre d'Arvor een boekje met als titel *Les femmes de ma vie*. Vandaar deze rubriek: 'Les femmes de ma vie' en om voor wat afwisseling te zorgen wil ik elke keer twee vrouwen bespreken die mijn leven gekruist hebben en die op een of andere manier iets hebben betekend voor mij: iemand die al gestorven is en iemand die je vandaag nog zou kunnen ontmoeten. Verwacht geen biografie, eerder een persoonlijk relaas van mijn ontmoeting en waarom deze vrouwen indruk op mij gemaakt hebben. Dit maal Tina Modotti (1896-1942) en Cindy Sherman (°1954).

Tina Modotti, de gefotografeerde fotografe

Waar en wanneer heb ik Tina Modotti leren kennen, vraag ik mij af? Ik weet wel nog enigszins de periode: net voor de democratisering van het internet. Er bestond toen wel al een soort van zoekmachines, maar nog geen Google. Hoe heb ik haar leren kennen? Wellicht door haar foto's (door haar gemaakt) en de foto's van haar (waarop zij afgebeeld was). Genuanceerde zwart/wit foto's, maar vaak ook gedurfd (zowel haar foto's als die waarop zij afgebeeld is, door haar man Edward Weston genomen). Gedurfd en sociaal bewogen.

Haar eigen foto's krijg je vlot onder de noemer: solidariteit met de verdrukten. El pueblo unido jamas sera vencido. Weston dan fotografeerde haar vaak open en bloot, zonder scrupules, een zoonbidster op het platte dak van een Mexicaanse pueblo. Tina Modotti, vandaag in de eerste plaats bekend als fotografe, tijdens haar leven nog meer als politiek activiste en het mooie Italiaantje. Maar haar eigen foto's? Sterk, sterk, sterk ... pure essentie.

(zie: www.artnet.com/artists/tina-modotti)

Cindy Sherman, de selfie queen.

Redelijkheid is niet bepaald de sterkste eigenschap van de vrouw – correctie: van de mens. En dat geldt zeker ook voor mij (de mens dus). Cindy Sherman dan. Eerst overweldigde ze mij, later intrigeerde zij mij en dat is ze blijven doen, of beter: haar werk is mij blijven intrigeren. Waarom? Ik kan er geen redelijk antwoord op geven (ik ben ook maar een mens).

En toch ben ik aangetrokken door haar vaak erg bizarre foto's of eerder composities.

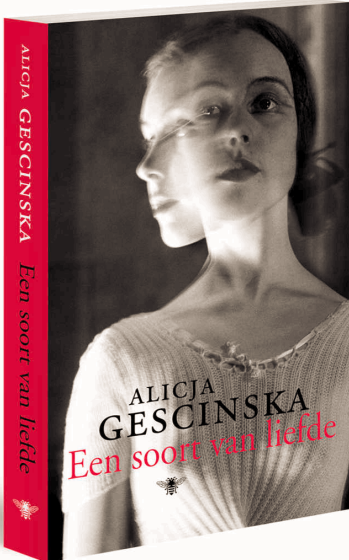
Al toen ik met haar vroege werk kennis maakte, wist ik het: ik wil hier meer over te weten komen, meer van zien. Groot was mijn vreugde toen ik naar aanleiding van Brugge 2002 Culturele hoofdstad hoorde dat werk van haar zou te zien zijn op de tentoonstelling 'Attachments', maar even groot was mijn teleurstelling toen ik arriveerde en niets van haar vond. Curator en Brugse kunstbisschop R.P. liep er toen ook rond en op mijn vraag waar die Shermans gebleven waren, ontving ik een ontwijkend antwoord: er was iets tussen gekomen. De zoveelste (mislukte) publiciteitsstunt van de curator? Maar los van alles: de nu 65-jarige Cindy Sherman - fotografe én model - blijft verbazen en dat al verschillende decennia lang. Meer weten? Bezoek haar website

(www.cindysherman.com).

Alicja Geschinska: Een soort van liefde

Thema :

liefde wordt doorheen je leven geherdefinieerd.
& vader-/dochterrelatie

Een dochter, die nooit erg goed met haar vader, een gerenommeerde Duitse professor cultuurgeschiedenis, kon opschieten, moet na zijn dood het huis leeghalen en ontdekt via een brief, een goed bewaard geheim uit zijn verleden. De brief duikt pas op aan het einde van het boek. Maar dan heeft de lezer de inhoud in twee alternerende hoofdstukken over een passionele affaire enerzijds en een problematische vader-dochterrelatie al verteerd.

Een soort van liefde vertelt het verhaal van vele soorten liefdes: de moeilijke relatie tussen de vader en de dochter enerzijds, en een onverhoedse, ongrijpbare passionele lichamelijke liefde van een oudere professor en een jonge studente anderzijds.

Gelet de bekendheid van de auteur als jonge publieksfilosofe begint de lezer dus aan het boek met grote verwachtingen en verwacht antwoorden op filosofische vragen. Het begin van de roman blijkt hieraan te beantwoorden, maar het boek verwatert naarmate het verder gaat. Kennis is moeilijk, meningen zijn gemakkelijk. Zo komt het boek bij mij over. De verhoopte verwachtingen werden helemaal niet ingelost. Ook andere kritiek op dit romandebuut zijn dan nogal verdeeld.

Conclusie: het debuut is een gemiste kans - een filosofe zou beter geen roman schrijven.

Erg jammer voor Alicja Geschinska die in het echte leven gekenmerkt wordt door een grote werklust en een weergaloze spraakwaterval tijdens lezingen en interviews. Voor mij betekent deze roman de tragiek van een mislukt debuut. Misschien waren mijn verwachtingen te hoog?

Je zou kunnen zeggen dat ik na het lezen van deze roman met meer vragen ben blijven zitten dan met antwoorden, zeker rond de soorten van liefde en de geënte standpunten van een bekende filosofe hierop.

Denker of politica?

Ik vraag mij dan ook af of zij zich in de toekomst als filosofe verder waarmaakt of dat zij in wezen een opportunistisch wit konijn is? Deze vraag dringt zich op nu zij zich kandidaat stelt voor een politiek mandaat binnen de Open-VLD. Is dit nog ethisch binnen haar perspectief? Hoe gaat de publieke opinie daarmee om?

De Schrijfster & Leven en werk

Wie is deze Vlaamse filosofe met Poolse roots?

Geboren in Warschau in 1981 vlucht zij met haar ouders naar België. Als zevenjarige moet ze nog Nederlands leren als ze naar school gaat in Lede (Niet gemakkelijk als ze thuis Pools blijven praten).

Volgens haar is de liefde voor filosofie begonnen in de kindertijd, toen ze probeerde antwoorden te geven op schijnbaar simpele vragen, maar waar elk antwoord nieuwe vragen met zich meebracht. Een zoektocht die haar niet meer losliet.

Ze studeert cum laude af in de Moraalwetenschappen aan de Universiteit Gent.

Van 2007-2008 woont ze weer voor een jaar in haar geboortestad om onderzoek te doen aan de Universiteit van Warschau. In 2008 begint ze te doctoreren aan de Universiteit Gent.

In 2011 verschijnt haar boek *De verovering van de vrijheid* en zet zij haar eerste zoon op de wereld. In 2012 promoveert zij tot Doctor in de

Wijsbegeerte aan de Universiteit Gent met een proefschrift over het denken van Max Scheler en Karol Wojtyła. Ook in 2012 verschijnt het essay *Van Angst bevrijd* (Het ressentiment als oorsprong van het kwaad en het knechtschap).

In 2013 ziet haar tweede zoon het levenslicht. Drie maanden later verhuist ze met haar gezin naar de USA, waar ze als onderzoekster is verbonden aan het Politics Department van Princeton University. Van 2014 tot 2016 werkt ze aan Amherst College, waar ze de cursussen *Philosophy of Freedom*, *European Politics* en *Islam and Religious Freedom in Europe* geeft. I.s.m. met Jacques De Visscher en Guido Vanheeswijck publiceert ze *De onrust van onze eeuw*.

In 2016 verschijnt haar debuutroman. *Een soort van liefde* (= debuutprijs in 2017) en haar essay *Allmensch (Van middelmaat tot meester-schap)*. Na drie jaar keert ze terug naar België, maakt voor Canvas het televisieprogramma *Wanderlust* en wordt mama van een derde zoon. Er volgt een tweede seizoen van *Wanderlust*.

Op 2 oktober 2018 verscheen een filosofisch essay over de belangrijke rol die muziek kan spelen in de morele en persoonlijke ontwikkeling *Thuis in muziek, een oefening in menselijkheid*.

I.s.m. met Ludo Abicht & Marc Van den Bossche, Guido Vanheeswijck en Mark Van de Voorde werkt ze mee aan de publicatie van *Hoofddoek, hoofdzonde? Pluralisme en neutraliteit in de seculiere samenleving*. Ze heeft nog meer gepubliceerd, te veel om op te noemen. Ze zegt over zichzelf: "Zowel op persoonlijk als filosofisch vlak ben ik steeds onderweg, altijd zoekend, nergens volledig thuis."

'Er is te veel ruis.

We gebruiken klanken om de stilte te verdrijven. Door een overdaad aan prikkels, vergeten wij te luisteren.'

Citaat uit *Is muziek een opiaat of een blikopener?*

Interview met NRC

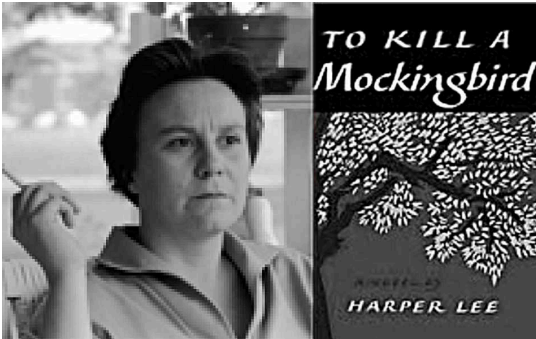
Harper Lee : Spaar de spotvogel

Thema:

'Deze zaak de zaak van Tom Robinson, is iets dat raakt aan de kern van het menselijk geweten – Scout, ik zou niet naar de kerk kunnen gaan en God dienen als ik niet zou proberen die man te helpen.' (blz. 160)

Is de achillespees het juridisch systeem of de mens?

Het verhaal speelt zich af in een fictieve stad Maycomb, in Alabama, de zuidelijke staat in de USA. De slavernij is er grondwettelijk afgeschaft, maar leeft gewoon verder in de hoofden van de blanke bevolking. Het narcistische zelfbeeld van de blanke Maycomber lijdt niet onder de segregatie. Intussen volgen de blanke Amerikanen de gebeurtenissen in Europa (lees Duitsland) en prijzen zich gelukkig te mogen leven in een democratisch land met gelijke rechten voor iedereen en privileges voor niemand.

Zo leven de blanke Maycombers in de betere wijken en hebben erkende geciviliseerde beroepen, terwijl de "negers" wonen voorbij de vuilnisbelt en "dienaars" blijven van de blanken. De gevangenen zitten a priori vol zwarten, want zij deugen niet.

De Atticus, de blanke advocaat, gruwet van de vooroordelen en probeert iedereen, blank en zwart menselijk te behandelen. Tegelijk leeft hij in een gescheiden maatschappij en heeft het moeilijk niet te plooiën onder de druk van diezelfde sociale gemeenschap. Toch blijft Atticus een pragmaticus, want hij vindt dat je de dingen niet kunt forceren, maar dat je ze in de tijd moet laten evolueren. Maar intussen kunnen de zwarten niet genieten van gerechtigheid binnen de Amerikaanse democratie.

Ook Atticus kan zich in de jaren vijftig onmogelijke voorstellen dat een zwarte advocaat ooit een zwarte zou verdedigen. Daarvoor mist hij de nodige lef en energie. Mentaliteit en perceptie vragen tijd, inzet en energie. Het zal nog lang duren vooraleer de USA daar helemaal uit is. Het hoofdpersonage Jean Louise, alias Scout, is een onbevangen, coming of age-figuur die ons de jaren 50 schildert vanuit haar rebelse jeugd in een periode waarin het superland Amerika probeert op te staan uit de zware economische crisis van de jaren dertig. Voor Scout is haar vader-advocaat Atticus een tolerante, rechtschapen man die appelleert aan het Amerikaanse rechtvaardigheidsgevoel. Hij is haar Amerikaanse held.

Zelfs na een zwarte Amerikaanse president in het Witte Huis zijn ongelijkheid en racisme nog niet verbannen in de USA. Dagelijks zien wij

hiervan nog de beelden in de media. Toch moet het boek van Lee Harper gelezen worden in de tijdgeest van halfweg de vorige eeuw, zeg maar, de periode van voor de geboorte van president Barack Obama.

Het is ongelooflijk dat de zuidelijke, blanke Amerikanen die hun kinderen lieten omringen door en soms helemaal de opvoeding overlieten aan hun zwarte bedienden, terzelfdertijd hun kinderen verboden diezelfde zwarten in hun woning op te zoeken.

Een interessante roman over dit onderwerp is *De Keukenmeidenroman* van Katryn Stockett. Hierin schrijft een jonge vrouw in het Mississippi van de jaren zestig van vorige eeuw in het geheim een boek over de levens van de zwarte hulpen en hun vriendinnen. Dit boek zal voor iedereen grote gevolgen hebben.

De Schrijfster & Leven en werk

Geboren als Nelle Harper Lee op 28 april 1926 in Monroeville zal ze ook aldaar overlijden op 19 februari 2016.

Ze werd op slag beroemd met haar eerste roman *To Kill a Mockingbird* en won hiermee amper één jaar later de Pulitzer Price for fiction (1961). De meesterlijke verfilming door Robert Mulligan met Gregory Peck in de rol van Atticus, verscheen reeds in 1962 op het witte doek.

Harper Lee bleef bevriend met Gregory Peck, wiens kleinzoon Harper Peck Voll naar de schrijfster is genoemd.

Wij kennen het werk onder de titel *Spaar de spotvogel*. Het was meteen een instant besteller én een instant klassieker. Veertig miljoen exemplaren zijn verkocht en de roman is vertaald in 40 talen. Haar overlijden in 2016 gaf aanleiding tot de heruitgave van deze klassieker, terwijl over de uitgave van haar tweede boek, *Go set a watchman* heel wat controverse is ontstaan.

Ze was de jongste van vier kinderen. Het leven van haar vader, advocaat, journalist-hoofdredacteur en senator in Alabama – van 1926 tot 1938 – en dat van haar moeder – Frances Cunningham Finch – zullen Harper Lee zeker als rolmodellen voor haar boek geïnspireerd hebben. Haar buurman, Truman Capote, met wie ze een levenslange vriendschap ontwikkelde, geeft vorm aan het personage “Dill”. Ze zou Truman ook assisteren in zijn werk.

In feite is de roman een herwerking van een aantal korte verhalen over het leven in de zuidelijke Verenigde Staten, die ze na aanmoediging van haar redacteur Tay Hohoff omzette in een roman.

Ze studeerde rechten aan de Universiteit van Alabama - zonder finalisering in een diploma - maar volgde ook een zomercursus aan de universiteit Oxford in 1948, voordat ze in 1950 terug ging naar New York.

Op 5 november 2007 ontvangt Harper Lee de Presidential Medal of Freedom (de hoogste civiele onderscheiding in de USA voor een bijzondere verdienstelijke bijdrage aan de veiligheid of nationale belangen van de USA, wereldvrede, culturele of andere belangrijke publieke of private ondernemingen) uit handen van George W. Bush.

In 2010 kende president Barack Obama Lee de National Medal of Arts toe (de hoogste onderscheiding die de regering van de Verenigde Staten heeft gegeven voor uitstekende bijdragen aan de uitmuntendheid, groei, ondersteuning en beschikbaarheid van de kunsten).

'Het is beter om te zwijgen dan om een dwaas te zijn'

Uitspraak van Harper Lee toen ze weigerde een ceremonie bij te wonen in de Alabama Academy of Honour

Beleefd

door Bart Madou

Zwarte lijsten door Arvi Sepp (17/3/19)

'Waar beginnen?', vroeg professor Arvi Sepp zich af. En dat begin was Martin Heidegger: zijn oproep in 1933 aan de Duitse studenten tot 'Gleichschaltung' ofte gelijkschakeling. Karl Jaspers kon er niet inkomen waarom zijn collega-filosoof het zo op Hitler begrepen had. Heidegger antwoordde: 'Die wunderliche Hände...', een allesbehalve filosofisch antwoord.

Arvi Sepp ging dieper in op de organisatie van het ministerie van Propaganda, geleid door Goebbels. Hoe ook de Schone kunsten en de literatuur er deel van uitmaakten, hoe je als kunstenaar of schrijver verplicht werd toe te treden en geacht werd enkel het Duitse te verdedigen en het niet-Duitse af te zweren. Als voorbeeld haalde hij de dichter Gottfried Benn aan, die aanvankelijk heil zag in het Nationaal Socialisme maar na korte tijd toch het demonische ervan inzag en zich terugtrok. En dan

kwamen de beruchte en minutieus georkestreerde boekverbrandingen. In elke Duitse stad werd op hetzelfde moment volgens een gelijkaardig programma deze ceremonie opgevoerd (begonnen werd met de Egmont-ouverture van Beethoven, waarna toespraken volgden en tussendoor leuzen tegen de ontaarde schrijvers geroepen werden door studenten). Een vergelijking met het Stalinisme in de Sovjet-Unie kon niet ontbreken. Hier verwees Arvi Sepp ook uitgebreid naar het gebruik van Samizdat, Tamizdat en Magnitizdat. Tenslotte werd er ook aandacht besteed aan de situatie in de DDR, waar van de ene dag op de andere de vrienden van vroeger de vijanden werden en omgekeerd.

Alles voelen op alle wijzen (7/4/19)

Een van de aanwezigen verwoordde het zo: 'Onlangs was ik op de lezing van gedichten van Pessoa en dat was een ware ontdekking! De onthechting is compleet bij het lezen van zijn gedichten! Geen metafysica meer, geen filosofie, geen politiek, geen wetenschap, alleen genieten van de opdarrelende blauwe rook van je sigaret op je stoel in de zon. "Zijn" zonder daarbij na te denken.' Zijn zonder daarbij na te denken, want het zijn en het denken zit in zijn poëzie en in die van zijn belangrijkste heteroniemen: Alberto Caeiro, Ricardo Reis en Alvaro de Campos.

Van al deze dichters droeg Leen Vermeiren gedichten voor in de vertaling van August Willemsen, zelfs een tweetal in het Portugees. Zo konden wij luisteren naar *Wanneer de lente komt, In ons leven tallozen, Soms op dagen van volmaakt en zeer scherp licht, Wat wij zien van de dingen zijn de dingen, De Taag is mooier dan de rivier die stroomt door mijn dorp* en nog een twintigtal andere gedichten.

Na de voorstelling werd nog de kortfilm *A Hora (Het uur)* van de Vlaamse cineaste Katja Louisa Stonewood vertoond, gebaseerd op de novelle van Fernando Pessoa *Het uur van de duivel*.

'Ga zitten in de zon. Doe afstand / en wees koning van jezelf' (Ricardo Reis)

9de Thomas Mannlezing (5/5/19)

In een vlotte en geanimeerde stijl wist Patrick Loobuyck zijn toehoorders een uur lang te boeien. Hij had het over de huidige impasse die het 'wij-zijn'-denken vandaag beheerst en vaak tot ongenueanceerde uitspraken aanleiding geeft. De reden is, voor groot deel althans, te wijten aan de verandering die onze samenleving de voorbije decennia heeft ondergaan. God is dood en dat zullen we geweten hebben: onze maatschappij

is danig gesecculariseerd en kijk, nu velen van ons dat nog niet helemaal verwerkt hebben, is daar een andere voor ons vreemde religieuze levensbeschouwing die ons bereikt, die ons verrijkt volgens de enen, overspoelt volgens de anderen.

Wij contra zij of wij samen met zij? Het leidt doorgaans tot steriele discussies. Patrick Loobuyck pleitte in zijn lezing daarom om meer redelijkheid, meer gezond verstand, meer inzicht door objectieve feitenkennis en vooral door ons niet zo aan ons eigen gelijk te willen houden, maar ook eens met empathie de standpunten van de ander geduldig te willen aanhoren.

Een verrijkende lezing die Patrick Loobuyck in zijn boek 'Leven met gezond verstand' verder heeft uitgewerkt.

Bekentenissen van Svevo (19/5/19)

Onze eerste lezing in het woonzorgcentrum Regina Cœli te Sint-Andries: een goede keuze zo is gebleken en ook het onderwerp, de Italiaanse schrijver Italo Svevo viel in de smaak. Dit was voornamelijk te danken aan de enthousiaste benadering van professor Geerts.

Italo Svevo (1861-1928), vandaag – zeker in niet-Italiaanse milieus – vrij onbekend, leefde ook in zijn tijd wat op de achtergrond, maar zoals professor Walter Geerts aangaf: plaats hem maar gerust naast Musil, Hofmannsthal, Roth en Joyce. Svevo, heeft zijn geboortestad Triëste nauwelijks verlaten. Walter Geerts ging uitvoerig in op zijn drie belangrijkste romans: *Una Vita (Een leven)*, *Senilità (Een man wordt ouder)* en zijn hoofdwerk *La coscienza di Zeno (Bekentenissen van Zeno)* uit 1923, 'incontournable' in de modernistische literatuur. Het is een subliem huwelijk tussen heerlijke literatuur en fijnzinnige psychoanalyse. Ook vandaag is het een plezier om deze roman te lezen, maar dit geldt ook voor zijn andere proza.

pARTcours (8/6/19 – 10/6/19)

Traditiegetrouw vertoonde Het Beleefde Genot tijdens pARTcours een film die aansloot bij het thema. Dit keer bewonderden wij de dansfilm Moon Water door het Cloud Gate Dance Theatre.

De titel 'Moon Water' verwijst naar de ideale toestand waarnaar in Tai Chi-beoefening wordt gestreefd: "Energie stroomt als water, terwijl de geest schijnt als de maan". Het is ook geïnspireerd door een boeddhistisch spreekwoord: "Bloemen in een spiegel en maan op het water zijn

beide illusies". De dansmuziek, de cellosuites van Bach, droegen bij tot het gevoel van stilte.

Als op een winternacht een reiziger (2/6/19)

Opnieuw professor Geerts, dit keer over Italo Calvino Tijdens WO II vocht Calvino tegen zowel Duitse als Italiaanse fascistten. Hij begon met het schrijven van een verzameling verhalen gebaseerd op zijn ervaringen tijdens de oorlog. Natalia Ginzburg en Cesare Pavese moedigden Calvino aan om een roman te schrijven.

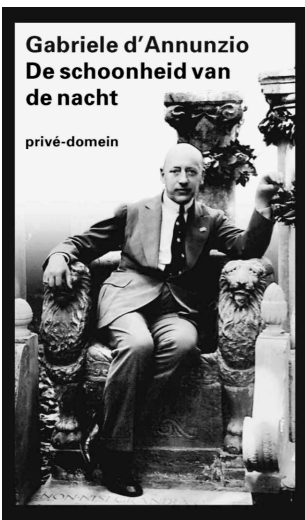
In de jaren vijftig produceerde Calvino een aantal opmerkelijke werken en verhalen uit vroegere tijden met een vleugje humor en fantasie. Tegen het midden van de jaren vijftig bracht Calvino het grootste deel van zijn tijd door in Rome, op dat moment het politieke en literaire centrum voor Italianen. Italo Calvino stierf op 19 september 1985 op 61-jarige leeftijd in Siena.

Te Beleven

door Bart Madou

Fare bella figura

De schoonheid van de nacht – Gabriele D'Annunzio

"Kleine Vriendin, Kleine Lusthof, je weet niet dat er een soort verpletterende en mystieke gelijkenis bestaat tussen heldendom en lust", zo schrijft Gabriele d'Annunzio (1863-1938) op 5 mei 1923 aan Angèle Lager, een van zijn Franse minnaressen, veertig jaar jonger.

D'Annunzio was tijdens zijn leven een extravagante dandy: decadent, mondain en narcistisch. Hij werd wel eens getypeerd als een beroemd schrijver zonder beroemd boek. Toch overkwam het deze ietwat kitscherige fascistoïde auteur dat er prachtige gedichten en teksten uit zijn pen vloeiden.

Hij was getrouwd met hertogin Maria di Gallese en had drie kinderen met haar, maar voor de rest bestaat zijn leven vooral uit 'luxe et volupté' en minnaressen bij de vleet. In 1916 gaat hij met een tweedekker de lucht in om strooibiljetten boven de vijandelijke linies te droppen, maar hij moet een noodlanding maken en raakt daardoor zo goed als blind. Uit de periode van moeizaam herstel dateert *Nocturne*, waarin hij zijn onstuimige leven, afgewisseld met het verslag van zijn ziekbed, in een reeks hallucinante beelden laat passeren. Zijn dochter Renata zorgde voor de uitwerking.

Kom zeker kennismaken met deze meest onbesuisde en krankzinnigste figuur uit de Italiaanse literatuur.

Lezing door Guylian Nemegeer, UGent

WZC Regina Coeli, Koning Leopold III-laan 4, Sint-Andries

Zondag 1 september 2019 om 11 u.

Opening tentoonstelling en boekvoorstelling "Leestekens van de overtocht"

Op vrijdag 20 september 2019 is er de officiële opening met receptie van de tentoonstelling "Leestekens van de overtocht" met nieuwe schilderijen van Guido Dobbelaere én boekvoorstelling van een gloednieuwe publicatie met recente poëzie en foto's van zijn werk.

Toverberg 50 bevatte een uitgebreid interview met Guido Dobbelaere (zie www.hetbeleefdegenot.be/Toverberg).

Guido Dobbelaere, geboren te Meulebeke op 31 oktober 1929, studeerde Germaanse Filologie aan UGent, volgde een schildersopleiding aan de Stedelijke Academie Brugge, woont en werkt in Brugge. Na talloze stages en exposities in binnen- en buitenland is zijn werk nog eens te zien in zijn thuisstad.

De tentoonstelling is na 20 september nog tot 6 oktober 2019 te bezoeken, van woensdag t.e.m. vrijdag tussen 14.30 en 18.00 uur en op zaterdag en zondag tussen 10.00 en 12.00 uur en 14.30 en 17.00 uur
Ook op afspraak: tel. 0494.85.55

Wie de vernissage en de boekvoorstelling wenst bij te wonen: graag een seintje via info@hetbeleefdegenot.be

Plaats: Bogardenkapel, Katelijnestraat 86, Brugge

Presto non son più forte – James Joyce

Claire Goll, een soort schrijfster, die in haar leven zowat alle artistieke en literaire beroemdheden van haar tijd kende – en vaak meer dan kende – had het niet op James Joyce begrepen: ‘Een wortelkwal? Een kruising tussen een oester en een kreeft? Ik heb te veel eerbied voor dieren, zelfs voor kwallen en schelpdieren, om ze met Joyce te vergelijken, deze gepatenteerde mummie, dat stuk schors zonder sap of warmte, die uitgedroogde peer. Hij mag dan een van de meest geslaagde literatoren zijn, in menselijk opzicht is hij een van de treurigste misbaksels van de schepping.’

En deze kwal is de auteur van *Ulysses*, wellicht de meest beroemde ongelezen roman aller tijden. Een lijvig boek van 900 bladzijden. *Ulysses* werd geschreven tussen 1914 en 1922 en speelt zich af op één dag, 16 juni 1904, en vertelt het relaas van Leopold Bloom.

Op het eerste gezicht lijkt het verhaal chaotisch en verwarrend. Joyce is er echter op ingenieuze wijze in geslaagd de structuur onzichtbaar te maken. In verschillende landen werd *Ulysses* aanvankelijk verboden wegens te obscene passages. *Ulysses* is echter niet het enige werk van J.J., zo kennen we nog *Dubliners*, *Het portret van de kunstenaar als jonge man*, *Finnegan's wake* enz.

Prof. Geert Lernout, UA, is emeritus hoogleraar vergelijkende literatuurstudies aan de Universiteit Antwerpen. Hij is o.m. de auteur van een veelgeprezen biografie over James Joyce.

Zondag 22 september 2019 om 11 u. in de Bibliotheek Zedelgem.

Organisatie: Het Beleefde Genot en Bibliotheek Zedelgem.

Uitsmijter

door Roland Ranson

Het ergste moet nog komen

Beste lezer, gelooft u ook dat we in de beste van alle mogelijke werelden leven, zoals de 18de-eeuwse Duitse filosoof Gottfried Wilhelm Leibniz dat schreef in zijn *Théodicée*. Hij schreef die essays over de goedheid van God, de vrijheid van de mens en de oorsprong van het kwaad in 1710 in het Frans nog wel. Het zal wel zijn bedoeling zijn geweest, zij het natuurlijk niet uitsluitend, te koketteren met zijn kennis van vreemde talen

maar toch ook met zijn uitgebreide diepe inzichten. Hij wilde geloven dat we in 'le meilleure des mondes possibles' leefden, want hij was ervan overtuigd dat als er al een betere wereld mogelijk was, dan had God, in zijn immense goedheid, die wel geschapen.

Of neigt u eerder naar Voltaire die zich bij een dergelijke uitspraak nogal ongemakkelijk voelde en daarom in zijn roman *Candide* de draak stak met de ideeën van de Duitser met de grote pruik. Hij stelde hem voor als ene dr. Pangloss (= hij die alle talen spreekt) die alle ellende vanuit een misplaatst optimisme uit de wereld wegredeneerde. Waarom zou u, als 21ste-eeuwse lezer, die roman *Candide*, ou l'optimisme niet eens onder het stof vandaan halen? Nog altijd heel erg leesbaar!

Dus in kort bestek, kiest u voor optimisme of voelt u zich eerder veilig in de armen van het pessimisme?

Als u voor het eerste kiest, dan probeert u een wit voetje te halen bij de grote filosoof Karl Popper, u weet wel die van de uitspraak: 'Optimism is a moral duty'. Volgens hem is het dus een morele plicht optimistisch te zijn. Dat betekent helemaal niet dat we zomaar Gods water over Gods akker moeten laten lopen, nog vlug een aria kunnen fluiten, al dan niet in het donker, en een glas drinken met elkaar voor we de ladder optrekken. Het woordje plicht wijst er volgens mij op dat een goede afloop zeker niet voor de hand ligt. De toekomst zal afhangen van wat wij doen. Dus wij dragen in dit verband een zekere verantwoordelijkheid, misschien wel de verantwoordelijkheid voor het goede dat we niet doen of niet gedaan hebben.

Kiest u voor het tweede dan probeert u in een goed blaadje te komen bij de 17de-eeuwse Thomas Hobbes die ervan overtuigd was, dat wij geneigd zijn elkaar de kop in te slaan, dat wij mekaar voortdurend naar het leven staan. Die toestand zou pas eindigen als wij bereid zouden zijn onze persoonlijke vrijheid op te geven en in handen te geven van een totalitaire soeverein. Die zou dan met zo'n sociaal contract op zak het zaakje wel binnen de perken houden. Trouwens, tussen haakjes, mocht onze Hobbes zien hoe zijn huidige landgenoten bezig zijn hun eigen ondergang te organiseren dan zou hij toch wel een enkele wenkbrauw optrekken. En ja, een regeringsleider, een Prime Minister die haar eigen plan en dat van haar eigen regering niet in het parlement gestemd krijgt, dat is al lang het pessimisme voorbij, dat is 'utter chaos' en ook wij, helaas, zullen in die brokken delen.

Bovendien moeten wij zelf niet zo hoog van de toren te blazen. Ook wij zouden volgens sommigen wel eens onze eigen ondergang kunnen werkstelligen als we op 26 mei e.k. niet massaal voor de enig juiste par-

tij zouden stemmen. We zullen het uitsluitend onszelf moeten verwijten als we door een groene communist naar de donkerrode goelag zullen gedeporteerd worden. En daar zullen we er met bloed en tranen voor zorgen dat onze potverterende landgenoten uit het zuiden van het land op hun luie krent hun luilekkere dolce-far-niente-leventje kunnen continueren en consolideren. En dit allemaal als resultaat van Vlaams zweet. In aeternum! Dan toch maar scheiden, al was het enkel maar van tafel en bed?

Om maar niet te spreken van de ongehoorde moeder aller belasting-tsunami's die de Vlaamse gouw zal terugcatapulteren naar de prehistorie. U weet wel, we worden dan weer het landje van mest en mist, van vuile koude regen, een doorsijperd stukske grond vol kille dauw en damp enz. enz. U kent het gedicht van de Génestet ook wel. In koor roepen wij dan, samen met de Middelnederlandse Hadewijch: 'Mi gruwelt dat ic leve.'

Om nog even terug te keren naar die beste van alle mogelijke werelden. Wat is het leven toch leuk in een knusse, inclusieve maatschappij, waar alles wat misgaat afgedaan wordt met: 't Is de schuld van de sossen en de vakbonden', waar bovendien het onderwijzend personeel er eventjes het bijltje bij neerlegt omdat het er genoeg van heeft als brave mens gesard te worden en uitgeknepen als een citroen. Dat, die staking bedoel ik, wordt dan toch wel op applaus onthaald zeker, applaus op alle banken, niet het minst van de beleidsverantwoordelijken zelf. 'Ah jullie staken tegen het beleid? Groot gelijk hebben jullie! Goed gedaan!' Getekend, het beleid, de (on)bevoegde maar toch zo onverantwoordelijke verantwoordelijken. En wij zouden meewarig naar de brexiteers en de remainers een paar zeemijlen verder durven kijken. Ik blijf verbijsterd achter en denk dan samen met Schopenhauer dat het leven in feite een hachelijke onderneming is. Misschien moeten we ons leven fulltime doorbrengen met daarover eens wat dieper na te denken. Of erger nog, misschien is het wel zo dat het beter is helemaal niets te hopen... en zelfs dat niet.

Als we beseffen, samen met John Gray, dat het kwaad, c.q. de onnozelheid, inherent is aan het bestaan en bovendien onuitroeibaar, dan moeten we snel op zoek gaan naar een vorm van samenleven met als minimale doelstelling dat we beloven dat we elkaar niet opzettelijk zullen afmaken.

Ja, beste lezer, u detecteert terecht een lichte vorm van somberte bij de auteur dezes, een futiele neiging om altijd een kwade afloop te vermoeden. Hij blijkt een groot aanhanger van de wet van Murphy: 'Anything that can go wrong, will go wrong'. Uw uitsmijter werd door de omstandigheden gedwongen zich over te geven aan die hinderlijke, tegendraad-

se, ja zelfs irrationele opvatting die pessimisme wordt genoemd. Van een scheldwoord gesproken. Maar is dat werkelijk zo vernietigend als het klinkt? Men zou hier toch gewoon van een denktraditie kunnen spreken waarin grenzen worden gesteld aan de menselijke eigenwaan. Ja, beste lezer, we zijn een verwaand, hoogmoedig volkje dat grossiert in hooghartigheid: 'Goh, het komt wel goed hoor!'

Een pessimist gelooft dus niet in het denkbeeld dat de menselijke beperkingen en ongemakken, kortom de condition humaine, het menselijk tekort, overwonnen kunnen worden. Maar daarom ontkent een pessimist zeker niet de vooruitgang van wetenschap en techniek; hij denkt er echter wel bij dat door die techniek OOK de concentratiekampen, de files, vliegcrampen, Irak, Afghanistan, Syrië, totalitaire en autocratische regimes, ook al of alweer in Oost-Europa, cybercriminaliteit, de stijging van de zeespiegel en andere dergelijke ecologische calamiteiten niet alleen mogelijk maar daarenboven imminent en soms ook al een feit zijn. En dan heb ik het nog niet over de trans- en andere migranten en over het feit dat Cercle Brugge zo weinig scoort.

Ik weet het, we geloven, in tegenstelling tot de optimisten niet in de mogelijkheid tot de maakbaarheid, laat staan in de vervolmaakbaarheid van de mens. De mens is voor ons, pessimisten, niet de kroon van de schepping, maar we hebben gewoon onze plaats tussen de andere dieren; we worden geboren, eten, slapen, planten ons voort en sterven. Maar we hebben wel een uniek kenmerk, we bezitten het vermogen tot reflectie, tot zelfreflectie; we beschikken over een zelfbewustzijn. Dat lijkt echter helaas alweer eerder een bron van ellende dan van vreugde te zijn. We zijn ons namelijk bewust van het verleden en we kunnen ons de toekomst voorstellen, en dat genereert angst, onzekerheid, wroeging en spijt.

Toch is het zo dat we op bepaalde dagen heel gelukkig waren, maar dat merken we pas nadat ze hebben plaatsgemaakt voor ongelukkige dagen. En het ergste is nog dat we ons realiseren dat ons lijden geen enkele zin heeft. Maar dat moeten we dan maar leren dragen, bescheiden, ingetogen en lijdzaam. We proberen daarom, vooral in ons surrealistische landje, een modus vivendi te vinden, we proberen mekaar zo weinig mogelijk voor de voeten te lopen, zoveel mogelijk licht in mekaars ogen te gunnen en te schaterlachen als we met belastingtsunami's en groen of donkerrood communisme dreigen doodgegooid te worden. Kortom, we proberen ondanks alles te excelleren in die typisch Vlaamse daad: monkelend overleven en de schouders ophalen, dus relativieren. Dat lijkt me dan de meest optimistisch mogelijke noot om mee te eindigen.

Of moet het ergste toch nog komen?

*Leven, wat ben je vreemd
en bekend...*

Nieuwe uitgave van Het Beleefde Genot

Leven, wat ben je vreemd en bekend...

Gedichten van Ria Lhermitte

100 blz - 15 € (leden HBG 12 €)

HET BELEEFDE GENOT
CULTURELE EN LITERAIRE KRING